

Hajdúsági Tükör

12. évfolyam 2. szám

2019. június 22.

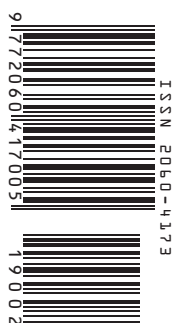
Kulturális és közéleti magazin

500 Ft

A tartalomból:

Tervek és eredmények	3	Őfelsége, a Szent Korona	14
Böszörményi bakák a Nagy Háborúban	5	A Balti Élőlánc	17
Koncepció per a középkorban	8	Öltő-költő	20
A színházalapító	10	„Szív és lélek gazdagítja”	22
		Kovács Zoltán fotói	23

Gyóni Géza

Csak egy éjszakára...

Csak egy éjszakára küldjétek el őket;
A pártoskodókat, a vitézkedőket.

Csak egy éjszakára:
Akik fent hirdetik, hogy – mi nem felejtünk,
Mikor a halálgép muzsikál felettünk;
Mikor láthatatlan magja kél a ködnek,
S gyilkos ólom-fecskék szanaszét röpködnek,

Csak egy éjszakára küldjétek el őket;
Gerendatöréskor szálka-keresőket.

Csak egy éjszakára:
Mikor siketítőn bőgni kezd a gránát
S úgy nyög a véres föld, mintha gyomrát vágnák,
Robbanó golyónak mikor fénye támad
S véres vize kicsap a vén Visztulának.

Csak egy éjszakára küldjétek el őket.
Az uzsoragarast fogukhoz verőket.

Csak egy éjszakára:
Mikor gránát-vulkán izzó közepén
Ugy forog a férfi, mint a falevél;
S mire földre omlik, ó iszonyu omlás, –
Szép piros vitézből csak fekete csontváz.

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
A hitetleneket s az üzérkedőket.

Csak egy éjszakára:
Mikor a pokolnak égő torka tárul,
S vér csurog a földön, vér csurog a fáról
Mikor a rongy sátor nyöszörög a szélben
S haló honvéd sóhajt: fiam... feleségem...

Csak egy éjszakára küldjétek el őket:
Hosszú csahos nyelvvel hazaszeretőket.

Csak egy éjszakára:
Vakító csillagnak mikor támad fénye,
Lássák meg arcuk a San-folyó tükrébe,
Amikor magyar vért gőzölve hömpölyget,
Hogy sirva sikoltsák: Istenem, ne többet.

Küldjétek el őket csak egy éjszakára,
Hogy emlékezzenek az anyjuk kinjára.

Csak egy éjszakára:
Hogy bujnának össze megrémülve, fázva;
Hogy fetrengne mind-mind, hogy meakulpázna;
Hogy tépné az ingét, hogy verné a mellét,
Hogy kiáltná bőgve: Krisztusom, mi kell még!

Krisztusom, mi kell még! Véreim, mit adjak
Árjáért a vérnek, csak én megmaradjak!

Hogy esküdne mind-mind,
S hitetlen gőgjében, akit sosem ismert,
Hogy hívná a Krisztust, hogy hívná az Istent:
Magyar vérem ellen soha-soha többet!
– Csak egy éjszakára küldjétek el őket.

(Ezzel a verssel tisztelgünk az I. Világháborúban elesett hősök emléke előtt. A háború katasztrófális következményekkel járt a Magyar Királyság számára, elveszítette területe kétharmadát, valamint több millió magyar került az újonnan alapított idegennyelvű országokba. A kollektív veszteség mellett az egyéni és a családi tragédiák megszámlálhatatlan sorsot törtek darabokra.)

A Hajdúsági Tükör szerkesztősége és kiadója

Varga Gyula

Tervek és eredmények

Interjú Kiss Attila polgármesterrel

Néhány rövid szóban már beszéltünk a megyei jogú városi címről. Kérem, fejtse ki bővebben, milyen lehetőségeket rejt ez magában!

Hajdúböszörmény 1876-ig a Hajdúkerület székhelye, annak megszűnte után kezdetben rendezett tanácsú, majd megyei város volt egészen 1950-ig. Városunk tehát egyértelmű vesztese volt a korábbi közigazgatási átalakításoknak: úgyis felfoghatjuk, hogy a megyei jogú címmel kárpótolnák városunkat és az egész egykori kerületet. Jelenleg 23 megyei jogú város van hazánkban és bizonyára sokan emlékeznek rá, hogy a modern városok program keretein belül Miniszterelnök Úr valamennyi ilyen kategóriájú várossal külön fejlesztési megállapodást kötött, egyenként több tízmilliárdos összeggel.

Nem panaszkodhatunk mi sem, de azért látható, az más nagyságrend. A megyei jogú városoknak ráadásul a felhalmozásin túl a működési finanszírozása is magasabb.

A Debreceni Egyetem megvásárolta és felújította a Rákóczi utcai iskolát, amelynek falai között képzeli el a gyógypedagógus képzést. Milyen keretek között sikerült ez, és mik voltak az előzményei?

Egészen pontosan az Egyetemi Kar számára 30 évre használatba adtuk az épületet. Az Egyetem és a Kar vezetése komoly fejlesztési elképzeléseket fogalmazott meg, amelyek újabb okta-

tási épületek bevonását tették szükségessé. Talán sokan nem tudják, de hat szakon BA (főiskolai képzés) folyik, szociálpedagógiából pedig egyetemi, azaz MA képzés is indul. Közös programokon dolgozunk, a legnagyobb a fürdő területén tervezendő fejlesztő centrum. A közel fél évszázados helyi felsőoktatás sok szép időszakot megélt már, a mostani kilátások alapján elmondható, hogy további fejlődés várható, hiszen például jelenleg nincs elég kollégiumi férőhely, és a hallgatói létszám még néhány évig növekszik, vagyis rövidesen kollégiumot kell építeni.

Úgy tudom, hogy a további fejlesztések között szerepel a fürdő területe is. Tulajdonképpen mit is takar ez a fejlesztés?

Ahogy említettem az Egyetemmel és a helyi Karral közösen egy különleges fejlesztő centrum kialakításán dolgozunk, amely a gyógypedagógus hallgatók számára gyakorlati hely, kutató bázis és gyógyító központ is lesz. A szállóval, élményfürdővel, fejlesztő egységekkel rendelkező intézmény több száz új munkahelyet hozna létre. Megvalósulásával nemcsak hazai, de nemzetközi szinten is egyedi létesítménynek adnánk helyet.

A Debrecenben induló BMW üzem milyen hatással lehet Hajdúböszörmény munkaerőpiacára?

Mivel városunktól 10 perc távolságra lesz a

gyár, így vélhetően sokan fognak ott dolgozni, persze ez csupán feltételezés. Az ingatlanpiac már megmozdult, de ezt mindenki érzi. Soha nem voltak ilyen magasan a lakásárak, mint manapság, ez részben a kormány által meghirdetett családi otthonteremtési programnak köszönhető, de mivel más településekről költöznek ide a városba, nyilvánvaló a leendő nagy ipari fejlesztések hatása is. Nagyon jó helyen vagyunk, így készülnünk kell a BMW pozitív hatásaira. Együttműködési megállapodást kötöttünk a debreceni EDC Fejlesztési Ügynökséggel, amely a nagy gyárak beszállítóit telepíti a térségbe. Épp most kezdjük a nyolc hektáros ipari parkunk infrastrukturális fejlesztését, ahol óriási terület is található. A tankerülettel egyeztetve a Középkerti Általános Iskolában magyar-német két tannyelvű oktatást indítunk.

Szépen megújult a Kálvin téri park, szellős, sok paddal épült. Erre milyen anyagi lehetőségei voltak a városnak?

Természetesen pályázati forrásokból kezdtük el rendbe rakni parkjainkat. A területi operatív program keretében nagy ívű zöldfelület fejlesztésbe kezdtünk. Nemcsak a Kálvin téren, de a II. világháborús emlékmű környezetében és a Hajdúkerület utcán is megszüpültünk, úgy szerettük volna, hogy a gyerekek és a fiatalok is otthonra leljenek, ezért is alakítottunk ki játszóteret, illetve telepítettünk

„okos padokat”. Megújul a Hajdúkerület utca teljes szélességében, az Újvárosi utca szintén, illetve már zajlik a Művelődési Központ belső modernizálása, s rövidesen kezdjük a Petőfi utcai rendelő építését.

Volt egy terv arról, hogy Bocskai István koronáját, amelyet a szultántól kapott (és sobasem hordott), nálunk is kiállítják, de aztán ez biztonsági elégtelenségek miatt meghiúsult. Várható a közeljövőben újabb, Bocskaihoz kötődő relikvia vagy műalkotás bemutatója?

Én inkább a Művésztételep állandó kiállítását szeretném már „megnyitni”. Ez két szempontból is időszerűbb lehet: egyrészt realisabbnak tűnik, másrészt 55 év után már nagyon időszerű.

Milyen programok várhatók a városban ezen a nyáron?

Néhány érdekes eseményt ízelítőként ajánlok:

Augusztus 1-jén nyitja kapuit a „DESZ-KEXX Fesztivál”. A Könnyűzenei Extrém Sport Fesztivál három napos programja elsősorban a fiatalokat várja a bőszermenyi strandfürdő mellett kialakított területen.

Augusztus 3-án Országos Fogathajtó Versenyt szervezünk a Kinizsi téri lovaspályán.

A „XXVI. Hajdúhét Összművészeti Fesztivál” gazdag programokkal, kiállításokkal, népzenei-, könnyűzenei koncertekkel, színházi előadásokkal és más szórakoztató rendezvényekkel kényezteti vendégeit egy héten át, augusztus 16-19. között a Bocskai István téren.

Augusztus 8-11. között rendezük meg a Hajdúsági Expo-t, amely a Traktorhúzó Magyar Kupaversenyek helyszíne is, emellett nagyszabású mezőgazdasági gépműkiállítás és termékbemutató várja az érdeklődőket.

Varjasi Imre

Böszörményi bakák a Nagy Háborúban

Miközben hazánk első világháborús történetéről egyre több könyv lát napvilágot addig szűkebb pátriánk a Hajdúság vonatkozásában bizony komoly hiánnyal találkozhatunk. A Nagy Háború hajdúböszörményi vonatkozásait is érintő teljes tanulmány, forrásokon nyugvó, tényfeltáró, eseményeket bemutató dolgozat eddig még nem készült. Részdolgozatok tettek kísérletet az események bemutatására. Korábban a helyi udvari történészek inkább ellenforradalmi rendszerről, Leninszobrok dicsőítéséről, a szocialista művelődés sehová nem vezető útjáról, a kolhozok, a téeszek történetéről írtak borzasztóbbnál borzasztóbb hazug írásait. A hősökrol, a magyar katonákról, az esküjükhöz és hazájukhoz hű bakákról és a hátországról nem vagy csak szórmentén jegyeztek írást. Lelkük rajta.

A hazáért, a királyért

Az 1914. július 28-i sarajevói merénylet után Az Osztrák–Magyar Monarchia területén teljes mozgósítást rendeltek el, így Hajdúböszörményben is. Általánosságban elmondható, hogy 1914-ben a szerbiai hadüzenet után Magyarországon nem volt háborúellenes hangulat. Mi több sokan lelkesedéssel fogadták a hadba lépés hírére. A hajdúböszörményi sajtó például külön cikkekben is foglalkozott a háborúba lépéssel. Ezt írták: „A Szerb gaztett kedvelté tette előttünk a háborút, egybehozott bennünket most Ausztria népeivel... egyhangú lelkesedéssel sietnek Magyarország és Ausztria népei legfőbb hadurunk zászlója alá, hogy szent lelkesedéssel küzdjenek a hazáért, a királyért.” (Hajdúböszörményi Hírlap 1914. július 31.)

gált, ő világháborús naplójába a következőket írta: „1914 év július 28. ikán a háború kitörése miatt általános mozgósítás let és engemet 40 éves koromba mint még hadköteles egyént ugyan ekor bekivántak mint népfelkelő hadkiegészítő parancsnoksághoz tehát bevonultam 1914 év október 1 én eddig és többször behítak ugyanide mint létszám feletit mindig vissza bocsátotak de ekor mán nem tehát október 1 seén szürke ruhába öltöztem és pedig a szerbiai hadjáratnak egy részébe is részt vetem” (szövegű közlés). A böszörményi katona története bevonulása után sebesüléssel kezdődött 1914. december 9-én, amikor a szerbiai fronton roham közben lövést kapott a lábába. Felépülése után az olaszországi hadszíntérre vezényelték. Ott ezredével részt vett a legvéresebb Isonzó folyó melletti harcokban a doberdói fennsíkon, majd 1915 nyarán fogságba esett. Naplójában erről ez olvasható: „Napok óta már nagyon el voltunk kényyszeredve teljesítettük hazánk és királyunk iránti kötelességünket erős kitartással, de sok veszteséggel, de július 18-án mintegy

328 ágyú tüzelt ránk percenként vagy 200 lövedéket szór közénk. Ezzel nagyon meggyengített, majd aztán nagy erővel rohamot intéztek az egész állásaink ellen és sok veszteséggel kénytelenek voltunk magunkat megadni, mert más különben egyén sem menekülhetünk volna meg a haláltól ilyen úton fogtak el a taliánok”

A hétköznapi emberek persze mit sem sejtettek a frontkatonák szenvedéseiről. Természetesen később, ahogy érkeztek a harcterekről a beszámoló, a katonai tábori levelek úgy vált a lelkesedés előbb aggodalommal, s az első halálhírek megérkezéssel kétségbeeséssé. Hajdúböszörményben legelőször Dobó András családja kapta a szomorú értesítést. A 28 éves kereskedő a 39.

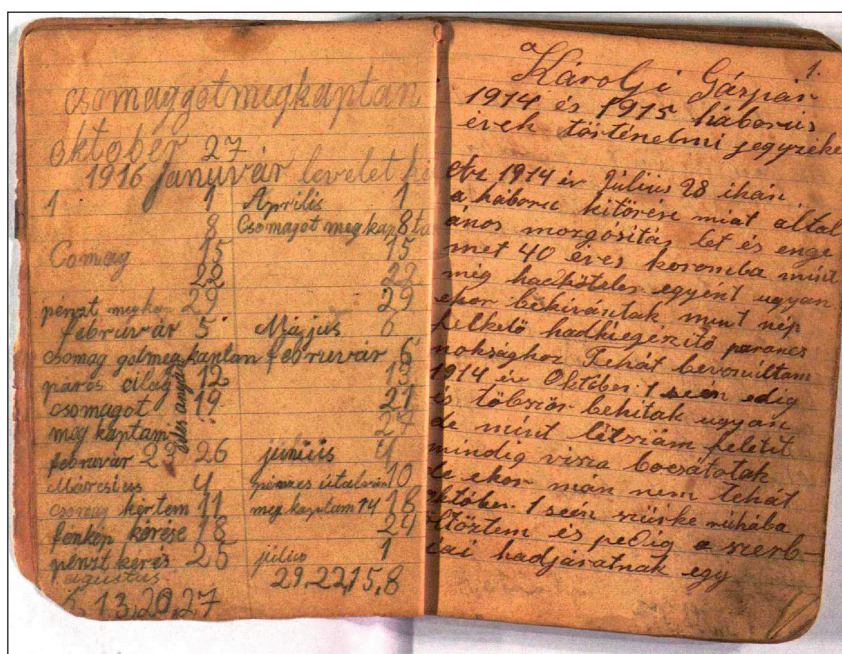
gyalozredben szolgált huszár őrmesterként, s a keleti fronton a Dobritz-i csatában, roham közben érte a halálos lövés. Ő volt az első böszörményi hősi halott. Majd néhány nap múlva két böszörményi család is hozzá tartózója elvesztéséről szóló levelet kapott. Abban azt közölték, hogy 1914. augusztus 29-én Márton György 26 éves honvéd a galíciai harcmezőn hősi halált halt. Ugyan ezen a napon, ugyan abban az ütközetben vesztette életét a 23 éves böszörményi Tacsai Ferenc is, aki Rohatinnál az oroszok elleni rohamban kapta a gyilkos golyót. Utána K. Nagy Ferenc 23 éves géplakatos nevét említhetjük, aki a 39. gyalozredben szolgált a galíciai hadműveletekben, és a lengyelországi Lesniowiczében,

A páratlan értékű kép 1917 júniusában készült. Roham Galíciában, géppuska és ágyútűz közepette. (forrás: Fráter Tibor)

roham közben 1914. szeptember 13-án érte repesz találat. Ezt követően pedig egyre nagyobb számban és folyamatosan érkeztek a frontról a szomorú gyász hírek.

Hajdúböszörmény polgárainak háborús katonai részvételével a következőképpen rekonstruálhatjuk. Először 1914 júliusában és augusztusában hívták be a hadköteleseket. Számuk elérte a kétezret. Itt érdemes megjegyeznünk, hogy a város lakosainak a száma ekkor 28 159 fő volt, akik közül 14 120 férfi élt a városban és közülük majd 8000-en voltak hadkötelesek. Ha tehát összevetjük az első behívásokat és a katonakorúak számát azt állapíthatjuk meg, hogy a város jóval erején felül küldött embereket a frontra. Összességében pedig 1914-től 1918-ig közel négyezren vonultak be katonának. Kétharmaduk a 39. és a 3. honvéd gyalozred kötelékébe szerelt fel. E mellett huszárezredekben, utászoknál, tüzérek-nél, de még a haditengerészet egységeinél is szolgáltak. Galíciában, Doberdónál, de az erdélyi és szerbiai harctereken is részt vettek az ütközetekben. A majd négyezer katonából ismereteink szerint 883-an vesztették életüket, közülük 818-volt a honvéd, 1160-an szereztek valamilyen sérülést és váltak rokkanttá. 1918-ban pedig 1500 hajdúböszörményi katona szerelt le és tért vissza otthonába. Oda, ahol már döntően a nélkülözést kellett elviselniük a lakosoknak.

Károlyi Gáspár naplója
(forrás: Hajdúsági Múzeum)

A hadba vonulásról több személyes visszaemlékezést is ismerünk. Egyik Károlyi Gáspár böszörményi gazdálkodó, aki a 3. honvéd népfelkelő gyalozredben szol-

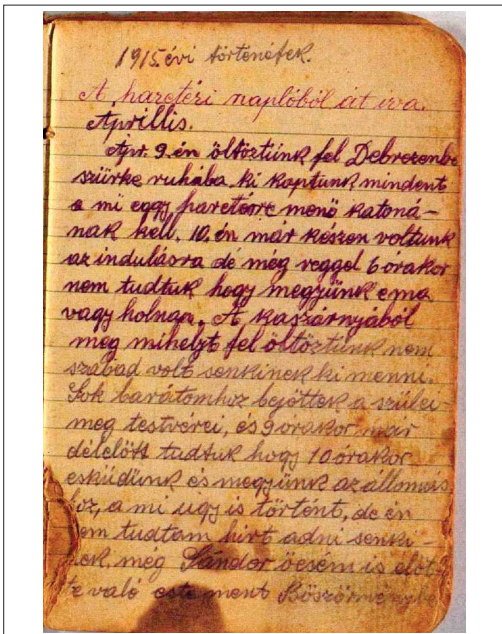

Ágyútűzben a magyar katonák Galíciában, 1917 júniusában
(forrás: Fráter Tibor)

Ami a háborús harcteret illeti, elmondhatjuk: a monarchia tartományában az orosz határnál húzódó Galíciában éveken át gyilkos küzdelem folyt. Csak egyetlen napon az 1915. május 10-i Przemysl – i csatában például 200 magyar katona vesztette életét. Az orosz hadsereg 1914-ben rohanta le a tartományt, majd 1915 tavaszán és nyarán az egyesült német és osztrák–magyar offenzíva kiszorította őket a területről. Ezekben a hadműveletekben több száz hajdúböszörményi katona is részt vett. Köztük Marsalkó Gusztáv gimnáziumi tanár, Tóth Ferenc szakaszvezető, malomtulajdonos, idősebb Töviskes János birtokos gazdálkodó, aki a vitézségi érdemrend mellett megkapta a Károly-csapatkeresztet, Szálkai Sándor kadét, vagy Héder Sándor és Szekeres Sándor huszárok is. Galíciában az oroszok kiverésekor a májusi offenzíva során pedig több böszörményi vesztette életét. Köztük a Bocskai-főgimnázium két tanára, Kiss Ernő és Gaál Jenő. Csak ezen a hadszíntéren 1918-ig összesen 229 hajdúböszörményi katona halt hősi halált.

Szemben a Taljánokkal

Hazatért a háborúból és kézzel írott harctéri naplójában rögzítette a történeteket H.

Varga Imre gazdálkodó, Polgári út 9. szám alatti lakos, aki a 39. gyalogezredben közlegényként szolgált Galíciában, majd később az olasz fronton, a doberdói fennsíkon. Az 1915 májusi oroszok elleni offenzíváról például a következőket írta naplójába:

„...nagy ágyútűzbe mentünk előre éhen, szomjan, harmadik napja nem ettünk már minázsit, kenyeret is két napra kaptunk egy negyedrészt, ha egyszer megette volna is félig sem lakott volna vele jó senki, én 4 vagy 5 falatot mertem belőle vágni.” ... Nagyon lankadt volt a csapat még vizet sem ittunk, már sokan nem bánták volna, ha halni vagy sebesülni kellett volna amellet meg marsolni erőltetett menéssel emelni a nehéz risztungot csak szédelegtünk. Már, fájó szívvel gondoltunk haza ahol legalább kenyér volt. Sok édesanya, ha látná a fiát, vagy még jobb hogy nem látja, mert meghasadt a szíve fájdalmában...” (Szövegghü közlés)

H. Varga Imre naplója pontos, hiteles és érzelmekkel is átszőtt képet ad a Nagy Háború eseményeiről. Több esetben már-már irodalmi értékű tájleírásokat is olvashatunk tőle: Amikor például 1915 május végén átszállítják ezredüket az olasz frontra a következőket írta naplójába: „Bécset elhagytuk itt már a földek silányak és kavicsosak, silányak a vetések is, hanem a gyönyörű városok, a gyönyörű falvak. Még a tanya is kevés kivételével mind emeletesek, és ami fő, tiszták, mint a pohár. De lehet is nekik miből építkezni, mert minden város és falu háta megett ott vannak a nagy fenyő erdők meg az óriás magas hegyek. Ezeknek a magas hegyek-

nek a Kárpátok csak fiai lehetnek. ...Az errefelől népek szép viseletek van... Sok alagúton mentünk keresztül, a hegyek Tetején meg oldalába, olyan házak mint nálunk a városháza meg a kollégium, de mind szépre festve olyanra, hogy papírra sem lehetne szebbet festeni.” (szövegghü közlés)

Az olasz hadszíntér gyilkos küzdelmeire egy másik jellemző példát is szeretnék leírni. Azt a témával foglalkozó írások minden esetben leszögezik, hogy az Isonzó folyó melletti Doberdónál a magyar hadsereg soha nem látott veszteségeket szenvedett el. Óvatos becslések szerint is legalább kétszáz ezer magyar katona halt meg az ütközetekben. Egyikük volt az a hajdúböszörményi fiatalember, aki az 1915 októberi offenzívában vett részt. Katona Imre 19 évesen, népfölkelőként vonult be Debrecenbe a 39. gyalogezredhez. Rövid kiképzés után az olasz frontra vezényelték, ahol azonnal a doberdói véres ütközetben vett részt. Közel öt napon át tartott a csata. Hol az olaszok, hol a magyarok nyomultak előre lövészárkaikból. A katonáknak ezekben a napokban élelem alig, ivóvíz csak elvétve jutott. Ágyútűz, szuronyos roham jellemezte az ütközetek hevesességét, ahol gyilkos golyót kapott Katona Imre böszörményi népfelkelő. A későbbi dokumentumokból azonban nem lehet pontosan megállapítani, hogy mikor vesztette életét, ezért a halálát 1915. október 26 és 28-dika közé írták be. Ugyan is a halottak napokig heverték a frontvonalon, s csak később tudták tetemeiket elszállítani és beazonosítani a szembenállók.

A Jónás szakasz
(forrás Hajdúsági Múzeum)

A hajdúböszörményi katonák története, a magyar hadtörténet szerves részét képezik. A világháborút lezáró tűzszüneteket követően Hajdúböszörményben előbb a Nemzeti Tanács alakult meg 1918 novemberében, majd a hazánkra nehezedő nemzetközi nyomás után 1919 márciusában a kommunisták vették át a hatalmat. A városban megalakított Munkástanács azonnal statáriumot hirdetett. Hatalmuk április 23-ig tartott. Ekkor a román hadsereg elfoglalta Hajdúböszörményt, majd 1920 márciusában Horthy Miklós zalai ezredének 9. százada úzta ki a románokat a városból.

Néhány hónap múlva, 1920. június 4-én pedig bekövetkezett a Trianoni tragédia. A békediktátum rávetült hazánk egész modern kori történelmére. A magyar ajkú lakosság harmadát az ország határain kívülre rekesztették, a 325 411 négy-

Felhívás

Hajdúböszörmény város összes lakosságához.

A Tanács Kormány a

statáriumot

KIHIRDETTE, aki a Munkás Tanács határozatának ellenszegül vagy fosztogat az HALÁLLAL BÜNTETTETIK.

A bűnösök felett a forradalmi törvényszék ítélkezik.

A szesztilalom újból életbe léptetetik, aki szeszt kimér, vagy fogyaszt egy évi börtönnel és 50'000 korona pénzbírsággal büntettedik.

Aki a közrend ellen vét halállal büntettedik.

A riasztó hírek terjesztői ellen a legszigorubbán jár el a Munkás Tanács.

Ezt azzal a figyelmeztetéssel tesszük közzé, hogy mindenki a saját s városunk jól felfogott érdekében e rendelkezéseket szigoruan betartsa, mert a legkisebb rendbontás ellen a legszigorubb büntetés fog megtétetni.

Hajdúböszörmény, 1919 március 22.

A Hajdúböszörményi Munkás Tanács

ÉRTESÍTÉS

A román megszálló csapatok városunkat a legrövidebb időn belül megszállják.

Felhivatik a város közönsége, hogy a megszálló csapatokat a legnagyobb higgadsággal, rendben, minden megjegyzés nélkül fogadja.

Biztosítja a városi tanács, hogy a megszálló csapatok a lakosságot sem személyében, sem vagyonában meg nem támadják, **csupán a legnagyobb rend, fegyelem fenntartásáraszeritkoznak.**

Valakinek egy meggondolatlan tette, amellyel a megszálló csapatokat akár lövéssel, akár szóbeli megjegyzéssel illetné, összes harmincezernyi lakosságunkat a legnagyobb megtorlásnak teszi ki.

Hajdúböszörmény, 1919 április 25.

Városi tanács.

tett ki a nagy Magyarországhoz viszonyítva. A frissen alakult Jugoszlávia és Csehszlovákia egyaránt 19 százaléknyi elcsatolt területet kapott, míg az osztrákok, a lengyelek és olaszok egy százalék körüli területtel gazdagodtak.

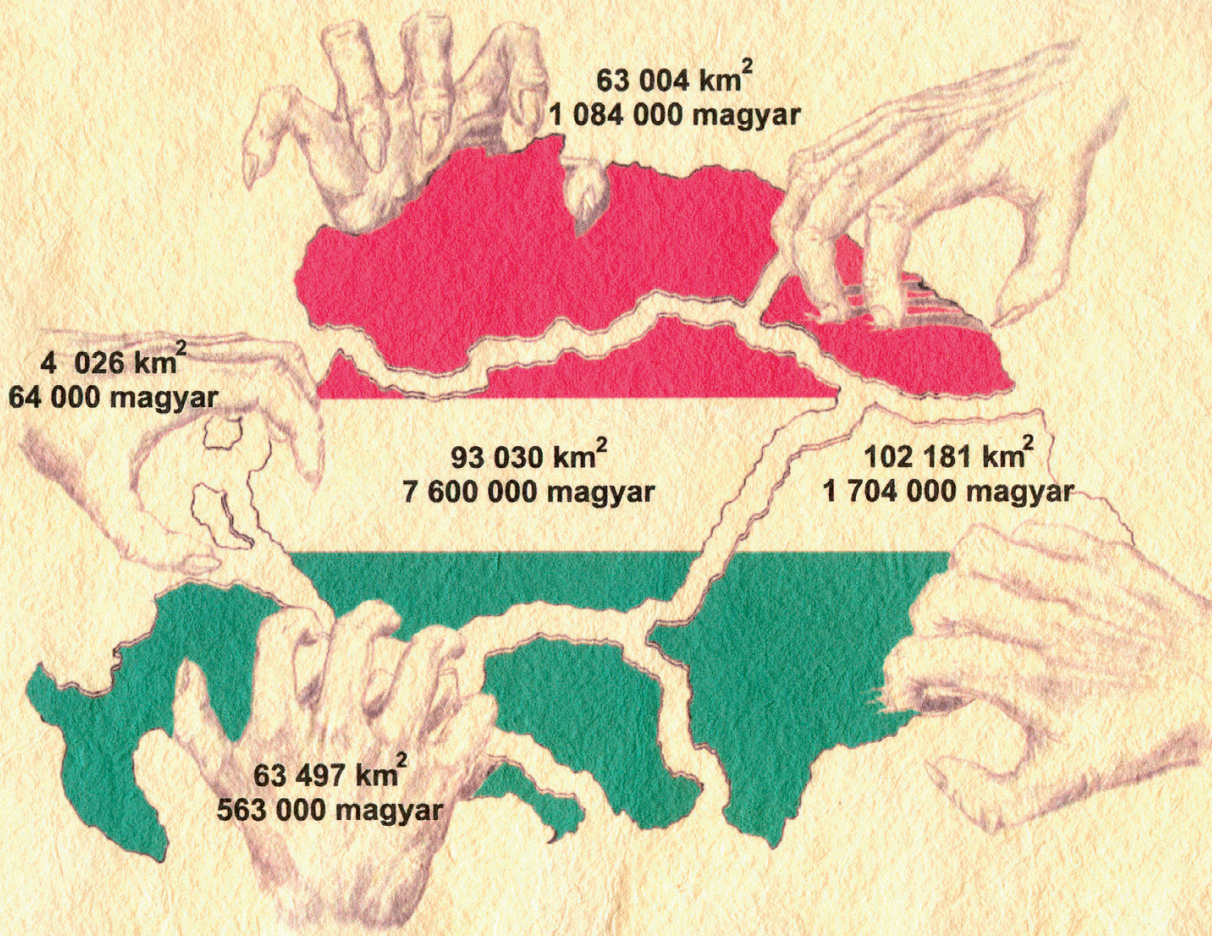
Mindezt azért tartottam fontosnak felidézni, mert csak úgy, mint a csonka Magyarország minden szegletében, Hajdúböszörményben is mérhetetlen fájdalmat és veszteséget okozott a trianoni ország csonkítás. A háborút megjár böszörményi katonák, a hadirokkantak, a frontarcosok szövetsége, a vitézi rend tagjai a hősi halált haltak hozzátartozói mind-mind értetlenül álltak a nagyhatalmak trianoni diktátuma előtt. Ezt követően már csak a remény maradt számukra és imáikban naponta mondták el a Magyar Hiszekegyet, amely így szólt: „Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, Hiszek egy isteni örök igazságban, Hiszek Magyarország feltámadásában! Ámen.”

zetkilométer nagyságú Magyar Királyság elveszítette területének több mint kétharmadát, amely 93 030 km²- re zsugorodott. A majd 21millió ország lakossága 7 615 117 főre esett vissza. Magyarország területéből

hat állam részesedett. Az ország szétdarabolásának nagyarányúságát jellemzi, hogy csak a Romániának juttatott 31,7 százalékos rész nagyobb volt, mint a hazánknak meghagyott egész terület, amely 28,6 százalékot

Hiszekegyet, amely így szólt: „Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, Hiszek egy isteni örök igazságban, Hiszek Magyarország feltámadásában! Ámen.”

TRIANON 1920 Június 4.

Mester Béla

Koncepciós per a középkorban

Az alábbi írásunkban a Templomos Lovagrend elleni per lefolyását ismertetjük főbb vonalakban. Tisztázzuk azt is, hogy kinek állt érdekében az egész, milyen mozgatórugók működtek a háttérben, és a végén felvázoljuk a folyamat történeti megítéléseit. Igyekszünk bemutatni, hogy az ügymenetben már a letartóztatások előtt, illetve folyamatában is, eleve el volt döntve a végső ítélet. Nem ígérünk könnyű olvasmányt, de törekszünk arra, hogy érthetően, időrendben, érdekesen és olvasmányosan az egész megrázó, felkavaró történetet bemutassuk.

Honnan is indult a történet? IV. Szép Fülöp/1285-1304 / a francia királyság területi kiterjesztésére törekedett, meg akarta erősíteni a központi hatalmat. Emiatt azonban nem csupán a hazai bárókkal került konfliktusba, és háborúba, hanem számos szomszédjával is. Ezek a háborúk, és maga az állam centralizálása nagyon sok pénzt igényelt. Ezért űzte el országából a lombardokat, az itáliai pénzváltókat, persze elkobozva a vagyonukat, és 1306-ban a szintén pénzügyekkel foglalkozó zsidókat. Utóbbi esetben is jelentős pénzhez jutott. És ekkor kerültek sorra a templomos lovagok. Az előző csoportoknál működhetett az idegenellenesség, de Franciaországban a templomosok franciák voltak! Más országokban is voltak templomos rendházak: Portugáliában, Aragóniában, Angliában, Skóciában, Magyarországon, az itáliai és német területeken, a katonai erejük zöme pedig Cipruson tartózkodott Akkó 1291-es elestével, illetve Ruad szigetének 1302-es elvesztésével. A rend ennek ellenére mind katonailag, mind pénzügyileg töretlen maradt. Gazdagságuk sok irigységet szült. V. Kelemen pápa (1305. június 5-én választják meg Perugiában, de november 14-én Lyonban szentelik fel!) 1306-ban meghívta a templomos és johannita rend nagymestereit, hogy tárgyalják meg egyrészt a Szentföld visszaszerzésére indítandó kereszties hadjáratot, másrészt a két lovagrend egyesítését. Jacques de Molay templomos nagymester 1306 októberében indult el Ciprusról, míg a johanniták nagymestere Foulques de Villaret, a Rodosz elleni hadműveletek irányítására hivatkozva, nem utazott el. (Diplomatikusabb volt, mint Molay?) A csapda készen állt, csak valami ürügy kellett, hiszen a Templomos Lovagrend mégis köztiszteletben álló római katolikus lovagrend volt, és zömében francia! A Júdás szerepére olyanok jelentkeztek (4 fő), akik a rendből elszöktek, kiléptek, köztörvényes bűnök miatt elítéltek voltak. 1305. elején II. Jakab aragón királynál jelentkezett Esquiú de Floryan, mint feljelentő, a következő vádakkal: A templomosok felvételnél megtagadták Krisztust, leköpték a keresztet, szégyentelen csókokat váltottak, megengedett volt a szodómia. A nagymester papi funkciókat merészelt magának fenntartani, pl. a feloldozást. — Ezután Floryan Szép Fülöp első számú tanácsadójához, Guillaume de Nogaret-hez fordult. Nogaret fontos szerepet játszott a VIII. Bonifác elleni anagni-i merényletben, amiért kiátkozták, másrészt a nagyapja kathar eretnek volt, akit a templomosok jelentettek fel az inkvizíciónál és máglyán égettek el! Nogaret tehát egyház- és pápaságellenes volt. Így V. Kelemen felszentelésekor Szép Fülöp már közölte a pápával a templomosokkal kapcsolatos vádakat. Nogaret-nak pártfogója akadt a domi-

nikánus Guillaume de Paris személyében, aki a király gyóntatója és Franciaország főinkvizitora volt. Tudnunk kell, hogy IX. Gergely pápa 1232-ben a domonkosokat bízta meg az inkvizíció irányításával. A vádokról Molay is értesült, és az ő ösztönzésére V. Kelemen 1307. augusztus 24-én vizsgálatot rendelt el. A király egy pápai felmentést akart megelőzni. Guillaume de Paris szerint a rend exemt (tehát a pápa alá tartozott), de az egyes rendtagok eretnoksége, vagy annak gyanúja esetén, az ő joghatósága alá tartoztak, mivel a hitért és jó erkölcsért az országban a király a felelős. Hogy a pápát akadályozzák, előde VIII. Bonifác ellen a király miniszterei olyan vádakkal álltak elő, mint szimónia, csalárd módon szerzett hivatal, elődje, V. Coelestin meggyilkolása, varázslat, istentelenség. Egyértelműen V. Kelemen elleni támadásról volt szó, illetve zsarolásáról. Az egész hazugság, rágalmazás volt. Ha tehát V. Kelemen keresztetzi a király terveit, akkor pert indítanak VIII. Bonifác ellen. Azt egyetlen pápa sem engedhette meg magának, hogy a pápaságot ilyen szégyennek tegye ki. A király 1307. szeptember 14-én határozta el a templomosok letartóztatását. Nogaret lett néhány nappal megelőzően az ország főpeccetőre és kancellárja, miután elődjének lelkiismeret furdalása volt a letartóztatásokkal kapcsolatosan. Szeptember 22-én ment ki az irat a porkoláboknak, hogy október 13-án kora reggel a fegyveresekkel álljanak készenlétben. A szeptember 14-i utasítás szerint a beismerőknek teljes bocsánatot kínálnak fel, a tagadókat halállal fenyegetik meg. Milyen jogokat merészelt IV. Fülöp magának fenntartani, amelyek őt soha, de soha nem illették meg, hanem kizárólag az egyházat!

1307. október 13-án megtörtént a templomosok letartóztatása egész Franciaországban. Miért nem védekeztek a templomosok? Egyrészt azért nem, mert a harcoló zöme Cipruson tartózkodott, másrészt a rendi regulájukból következően keresztényekre nem emeltek kezét. Harmadrészt a királlyal jó viszonyban voltak. Ők őrizték a királyi kincstárat, ők fogadták be Párizsban a királyt a népharag elől, amikor deflációs politikájával a néptömegeknek súlyos megélhetési gondokat idézett elő (1306). A letartóztatást az inkvizíció nevében hajtották végre. A vádak szinte ugyanazok voltak, mint VIII. Bonifác ellen: eretnokség, Krisztus megtagadása, szodómia, bálványimádás. Azonnal következtek a kihallgatások, amelyek többnyire kínzást jelentettek, amíg a vádlott a vádakat tartalmazó iratot alá nem írta. Sokan belehaltak a kínvallatásokba. Miután Nogaret elvégezte a kihallgatásokat, átadta a nagymestert Guillaume de Paris főinkvizitornak. 1307. október 24-én hallgatta ki Molayt az egyháziak és a párizsi egyetem jogtudósai előtt. Itt a következőket ismerte be: Krisztus megtagadását, és a kereszt leköptését. Ezalatt Fülöp pontosan jegyzékbe vetette a rend javait, és ezen javak ügyintézőjének nevezte ki magát, az egész országra érvényesen.

Mit csinált eközben V. Kelemen? Csak későn értesült a letartóztatásokról, mert Poitiers környékén tartózkodott, ahol a rezidenciája volt. Mindenképpen különös volt az, hogy a letartóztatottak között volt Hugue de Pairaud, Franciaország nagypreceptora, a nagymester helyettese, egyben a rend követe a Szentszéknél. Letartóztatása nem

csupán a pápát sértette, hanem vétett a követi jog ellen is! A pápa 1307. október 27-én tiltakozott a királynál az egész eljárás ellen, amely a pápai jogokat is sértette. De amikor a kamarása, aki szintén templomos volt, megvallotta a bűnöket és elszökött, a pápa hinni vélte, hogy a rend bűnös. 1307. november 22-én dekrétumot bocsátott ki, amelyben minden keresztény uralkodót felszólított arra, hogy tartóztassák le a templomosokat és a javaikat adják át az egyháznak. II. Edward angol király a baráti királyoknál a legelősebben tiltakozott a vád ellen. 1308. január 8-án mégis elrendelte a templomosok letartóztatását. Ezt szándékosan elnézően hajtották végre, így sok templomos el tudott menekülni. A fogságban is enyhén bántak velük, mert Angliában senki sem hitt a rend bűnösségében. Német területen a mainzi érseki bíróság előtt sem mint bűnösök jelentek meg, hanem teljes katonai felszerelésben. Felmentették őket. Hasonlóan jártak el Portugáliában is. Spanyol területen, Kasztíliaiban is felmentették őket. A kasztíliai király Montesa néven új rendet hozott létre belőlük. Aragóniában már a templomosok szó szerint fegyverhez nyúltak, hogy védjék birtokaikat, váraikat. Egyébként felmentették őket is a vádak alól. Itáliában viszont ugyanúgy jártak el, mint Franciaországban, kivéve Ravenna érseket. 1308. elején a pápa valószínűleg jobb belátásra tért, és leváltotta Guillaume de Paris főinkvizitort. Mindenhol új bírósági formát választottak, elnök a helyi püspök lett. A király oldalán álló inkvizíciót így kikapcsolták. Miután a rend így a pápa támogatását hinni vélte, Molay és Pairaud, Franciaország rendi vizitátora visszavonta vallomásait, amit az inkvizíció zsarolt ki belőlük. A király erre a pápát támadta névtelen pamfletekben nepotizmussal. Sőt azzal is vádolták, hogy a templomosok megvesztegették, hogy nem üldözte őket olyan erőlyesen. Innen már csak egy lépés, hogy a pápa is eretnek! IV. Fülöp a párizsi egyetem professzoraihoz fordult hét kérdéssel, szakvéleményt kérve, persze az eljárását igazolót várva. De csalódnia kellett. A világi jogászok az egyház jogait hangsúlyozták, a rend vagyonát pedig csak a Szentföld érdekében lehet felhasználni. Ezután IV. Fülöp 1308. május 5-re összehívatta a rendi gyűlést, tőlük várva támogatást. Jó két hét alatt az alábbi követeléseket állították össze: 1. a kúria telepedjen le Franciaországban, 2. a Franciaországban kihallgatott templomosok kiátkozása, 3. V. Coelestin szentté avatása, 4. zsinat Franciaországban, 5. VIII. Bonifác elítélése, földi maradványainak elégetése, 6. Nogaret felmentése a kiátkozás alól. Egyértelmű a pápaságellenesség ezekben a pontokban, ilyen hangot és stílust az investitúraharc idején még a német-római császárok sem mertek maguknak megengedni a pápával szemben! Így készült IV. Fülöp a pápával való találkozóra, amely 1308. május 29-július 20. között zajlott le Poitiersben. Kölcsönösen engedtek egymásnak. IV. Fülöp a templomos ügyben további vizsgálatokat ígért, a pápa pedig a következőket ígérte: Avignon lesz a kúria új székhelye, 1313-ban felmentette Nogaret-et és szentté avatta V. Coelestin. Majd egy év telt el anélkül, hogy V. Kelemen tett, vagy tehetett volna valamit a rend tagjainak meghallgatása érdekében. Az 1308. augusztus 12-én kibocsátott bullájával „Fasciens miserecordiam” határozta el a per kéz-

bevétele. 1309. november 11-re a párizsi püspök palotájába hívta a pápai bizottság a rend védőit. A pápai bíróság elnöke Narbonne érseke lett, az aki nemrég (Poitiers) a pápának azt merészelt mondani, hogy bűnössé teszi magát, ha az egyházban nyíltan megtűri az eretnokséget. És aki gyűlölködve vádolta a templomosokat. 1309. november 26-án hallgatták meg Molay nagymestert, aki döbbenetesen vette észre, hogy a dokumentumok, amiket elé tártak, nem azonosak a korábbiakkal. Fel volt háborodva. November 28-án újra kihallgatta a pápai bizottság. Csak érdekességként jegyezzük meg, hogy Nogaret és Guillaume de Plaisians, a király tanácsosa, mint világi embereknek tilos lett volna az egyházi bíróság ülésein megjelenni! Újra arra hivatkozott Molay, hogy ő a rendet képviseli és védi, és személyesen a pápával akar tárgyalni. A pápai bíróság második ülészaka 1310. februártól májusig tartott. Erre az ülésre egész Franciaországból több mint 600 templomos ment el Párizsba, hogy védje a Templomos Lovagrendet. Minden esetre tájékoztatták őket, hogy ha az inkvizíció előtt tett vallomásaikat nem erősítik meg, vagy visszavonják, akkor mint eretnekeket máglyahalálra ítélik. Mivel nem tudtak mindenkit meghallgatni, prokurátorokat

választhattak. Ilyen volt Pierre de Bologne, aki a Szentszéknél volt a lovagrend jogi képviselője. Jogi képzettségével ügyesen cáfolta a vádakat, tehát úgy tűnt, hogy a lovagrend ügye jól áll. A király tanácsadói azt találták ki, hogy az érsekek az egyházmegyéjükben zsinatot tarthatnak, amibe a pápai bíróság nem szólhatott bele. Így ítélte máglyahalálra 1310. május 12-én Sens érseke, Philipp de Marigny 54 templomost. Az érsek bátyja, Enguerran de Marigny IV. Fülöp pénzügyminisztere volt! És éppen a megjelent tanúk közül, mivel Párizs a sens-i érsekséghez tartozott. Ezek után az sem meglepő, hogy a lovagrend jogi képviselője, Pierre de Bologne eltűnt. Több mint valószínű, hogy a király utasítására végeztek vele.

A templomosok ügyét tárgyaló, a Szentföldre indítandó keresztes hadjárat kérdésével és az egyházi reformmal foglalkozó zsinatot 1311. őszére halasztották. A zsinat Vienne-ben, 1311. október 16-án vette kezdetét. Kevés résztvevője volt, egyetlen király sem jelent meg. Miért volt ez a csekély jelenlét? Valószínűleg egy általános bizalmatlanság volt a francia királlyal és a pápával szemben. A megjelent zsinati atyák zöme a lovagrend védelmére szavazott, és tiltakozott

az elítélésük ellen. A zsinat előtt megjelent hét lovag teljes felszerelésben, hogy védje a rendjét. A pápa fogságba vetette őket! Erre a nem messze található Lyonból megjelent komoly katonai erővel IV. Fülöp Vienne-ben. Ez egyértelmű nyomásgyakorlás, fenyegetés volt a zsinat és a pápa számára. 1312. februárjában a király és a pápa tárgyalásaik során megegyeztek abban, hogy IV. Fülöp a királytól korábban követeltetől (lásd fentebb!, VIII. Bonifác emléke stb.) eltekint, amennyiben a pápa feloszlatja a lovagrendet. Ehhez joga volt a pápának, és így nem ítéli el őket, amihez nem kell védelem. 1312. április 3-án a vienne-i katedrálisban összegyűlt a zsinat, amelyen ott volt IV. Fülöp, a fiai és testvérei is. A pápa „Vox in excelso” bullájával feloszlatta a Templomos Lovagrendet. Május 2-án újabb bullával a pápa a templomosok tulajdonát átruházta a johannitákra. De mi lett a templomosok legfőbb vezetőivel? Az ítéletet felettük V. Kelemen fenntartotta magának. 1311. márciusától 1314. márciusáig Gisorban voltak fogságban. A pápa négy kardinálisból álló bizottságra bízta az ügyükben az ítéletet. Erre 1314. március 18-án került sor a Notre Dame kapui előtt. Felolvasták a vádpontokat, az ítélet pedig életfogytiglani fogság volt. De ekkor Jacques de Molay tagadta a rend ellen felhozott vádakat, visszavonta korábbi, kínzással kicsikart hamis vallomásaikat, és rendjét tisztának és bűnöktől mentesnek tartotta. Csatlakozott hozzá a négy megvádolt lovagrendi vezető közül, Geoffrey de Charnay, Normandia preceptora. A kor szokásai szerint ezért visszaesőnek számítottak, átadták őket a világi hatóságoknak, akik máglyahalálra ítélték őket. A sürgősen összehívott királyi tanács is így döntött. Consummatum est.

A történészek a szomorú vég után az a feladat maradt hátra, hogy ismertesse azon történelmi álláspontokat, hogy miért akarta IV. Fülöp a Templomos Lovagrendet megsemmisíteni. Az egyik csoport személyes bosszút feltételez Fülöp részéről, mert 1305. elején kérte a felvételét a rendbe, azzal a céllal, hogy majd annak nagymestere lesz vagy ő, vagy másodszerűen fia Fülöp. 1305. végén Jacques de Molay elutasította a kérést, mivel a rend regulái ilyen nem engedtek meg. A másik csoport szerint pénzügyi okai voltak ennek a pernek. A király meg akarta szerezni a rend vagyonát, de ez csak részben sikerült neki. A harmadik csoport szerint belpolitikai okai voltak a rend szétverésének. Szerintük Fülöp számára a rend a centralizációs államszervezési törekvéseinek útjában állt. A negyedik csoport szerint külpolitikai okai voltak a pernek, mert Fülöp egyesíteni akarta a saját vezetésével a templomos és johannita rendet, és ezzel a jelentős katonai erővel és anyagi bázissal a Szentföldet akarta visszafoglalni. Ehhez az elméletéhez kapcsolódik egy magyar történész koncepciója, mely szerint Fülöp öccse számára akart a Méditerráneum keleti térségében egy francia vezetésű birodalmat kiépíteni. De ez a terv már az elején összeomlott. A jelen írás szerzője, mint történész hinni véli, hogy az egész nem a templomos rendről szólt, hanem egy újabb „investitúraháborúról”, vitáról IV. Fülöp és a pápák között. A francia király akart az akkori kereszténység legfőbb vezetőjévé válni, a pápasággal szemben. A cikkben végig lehet követni ennek tudatos lépéseit. Ebben a harcban, amit Fülöp a pápák ellen folytatott, a Templomos Lovagrend csak eszköz volt, voltaképpen tehát végtelen áldozat.

Jacques De Molay
Fotó: internet

Balla Zoltán

A színházalapító

Interjú O. Szabó István Jászai Mari-díjas művésszel

Mottó:

„Színház az egész világ. És színész benne minden férfi és nő...”

(William Shakespeare)

O. Szabó István április 9-én telefonált, hogy holnap szeretne velem találkozni. Kérdezte: ráérek-e egy órára beszélgetni velem? Halvány sejtelmem sem volt, hogy miről és miért? A válaszom természetesen: Igen! Találkozunk a Deák Ferenc utcai Maghy Művészházban, a Kertész László Hajdúsági Irodalmi Kör irodájában – javasoltam színész barátomnak.

Nem áprilisi tréfa. Megtudtam: a nyughatatlan nyugalmazott színész – mi máson, mint – színházalapításon töri fejét Hajdúböszörményben. (Tervéről persze már évek óta hallhatunk köreinkben, csak eddig nem vettük teljesen komolyan.) Most már ráér és kedvét leli abban, hogy olyat tegyen szülővárosáért, ami eddig még senkinek sem jutott eszébe.

A nagy terved akkor elkezdődni látszik? – kérdezem. (Elszántsága határozott, szeme villanásából, széles gesztusaiból is látszik, hogy tán-

toríthatatlan.)

Igen, és ehhez a szervezési, alapítási munkához keresem azokat az embereket, városvezetőket, barátokat, jó ismerősöket, színész társakat, pénzügyi és szakági szakembereket, akik önzetlen a segítségemre lehetnek.

Hol tartasz a feltérképezéssel?

Jó sínen vagyok. Akit eddig megszólítottam mind helyeselték az elképzeléseimet, mind támogatnak.

Mi lesz a teátrum neve?

Orfeo-színház Hajdúböszörmény. Ilyen egyszerű és puritán. A nemes tartalommal való megtöltés lesz majd a lényeg. De ez már színházszakmai feladat. Ahhoz is megvannak, meglesznek a kulcsberek.

Milyen formában működne a színház?

Egyesületi formát ajánlottak, akik ebben jártasak.

Hol lesz a székhelye?

Itt, a Maghy Házban. Ahogy megkapjuk az engedélyt, az alakuló ülésünkön elfogadandó alapszabállyal együtt mehetünk is a Debreceni Törvényszékre bejegyeztetésre.

Hol fog működni a színház?

A nagy előadásokat a Silye Gábor Művelődési Központ és Közösségi Ház pódium és/vagy most felújítandó színháztermében tartjuk majd, de számos más helyszínre is tervezünk játékokat.

Milyen területi határral működne a színház?

Zömmel Böszörményben, és Hajdú-Bihar Megyében tevékenykednénk, de az ország távolabbi vidékeire is tájolódnánk. Sőt az egész Kárpát-medencére kiterjedő működést képzelek el.

Kik lennének az egyesületi vezetők?

Az elnöki feladatot magamra vállalnám, ha ezzel megbíz az alakuló közgyűlés. A fiam, O. Szabó Soma alelnöki szerepet kapna és kedves Zolikám, rád testálnánk a titkári funkciót. (Ezen aztán meglepődve mosolyogtam, mert szintül meg voltam győződve, hogy csak a véleményemre, esetleg néhány ötletemre kíváncsi.) Az egyesület majdani közhasznúsági rangjához pedig ellenőrző bizottságot is fel kell majd állítanunk.

Kedves István, nekem már annyi egyesületi „bajom” van, hogy nem igazán hiányzik egy újabb ..., néző természetesen szívesen leszek, mert kíváncsi vagyok ez a világ is – mondtam?

És ekkor István bevetette felajzó diplomáciai képességét. Elmesélte, hogy a dolog egészen előrehaladott állapotban van. Dr. Papp Tibor jogász, aki az önkormányzat jogtanácsosa is – Kiss Attila polgármester úr kérésére – rövidesen összeállítja az egyesület alapszabályának tervezetét, ő pedig már feltérképezte azokat a személyeket, akik alapító tagként vagy támogatóként számításba jöhetnek. (Elő is vette a névsort: lakcím, telefonszám, e-mail cím a nevek mellett. – Itt vagy köztük te is ..., hogy a csudába ne ... – jegyezte meg.)

Hosszan ecsetelte, hogy lesz a színházban több tagozat, gyermekszínház is, de az ifjúság és felnőtt korosztály mellett az idősebbek számára is játékokat kínál. Meg akarja szólítani és bevonni Böszörményben mindazokat a kulturális szervezeteket, egyesületeket (így a Városi Ifjúsági Fúvós Zenekart, Ifjúsági Musical Társulatot, a Bocskai Néptáncgyűttest, a Népzenei Együttest, a Salida Táncsoportot, a HAFIM-ot, a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelepet, a Kertész László Hajdúsági Irodalmi Kört, a Daróci Bárdos Tamás Vegyeskart) óvodákat, általános és középiskolákat, múzeumot, művelődési központot, levéltárat, amelyek a gerincét – ha úgy tetszik széles társadalmi bázisát – adnák az általa elképzelt színháznak. Az egyházi irodalom is gazdag. Természetesen ötlettel, jó cselekedettel, anyagi támogatással magánszemélyek is csatlakozhatnak hozzánk.

Arról is beszélt, hogy a Bocskai István Gimnázium 2021-ben 400 éves jubileumára készül (az iskoláról az első adat 1621. május 5–6-ról való) és arra ösztönzi Gyulai Sándor igazgató urat, hogy az intézmény történetét fel kell(ene) dolgozni és színpadi előadásban bemutatni.

A hajdúk Böszörménybe telepítésének „drámasított” változatát is színpadra valónak tartja, ez is feldolgozásra, megírásra vár.

Ajánlásomra Kertész László neve is szóba került – az ő munkásságának színpadra állítá-

*Fából van a keresztje
A szerző fotója*

sa is időszerű lenne. Természetesen ezt egy jó kaliberű íróval meg kellene íratni. Versszínházi keretek között az egyszerűbb változat az volna, ha költeményei oldaláról, írásai tükrében mutatnánk be őt.

Aztán: nyakunkon Trianon 100. évfordulója. Erről is határozott elképzelése van Istvánnak. Meg kell csinálni, színpadra kell állítani az ügyet. Ennek olyannak kell lenni, hogy az egész Kárpát-medencében tájorhassunk vele.

Az egyik színházi előadásukat a „Gyöngyös bokréta” hagyományok útját követve hozták létre. De a kiforrás időszakában sok és sokféle kisebb volumenű előadást futtatna az Orfeoszínház.

Természetesen a fenntartásra is gondolkodnunk kell. Ahogy mondta: egy idő után „píz” nélkül semmi sem megy. Az önkormányzat vezetői pozitívan állnak a dologhoz. Így vannak vele azoknak az intézményeknek, vállalkozásoknak a vezetői is, akikkel eddig tárgyalt. Két év után pedig meg kell célozni a „közhasznú” egyesületi fokozatot, hogy országos pályázatokon nyerhessünk pénzügyi muníciót. S ott lesznek a saját műsorbevételeink. Gazdálkodásunk szakszerűségében a városi holding segítene, Gulya Mátyás elnök-igazgató ezt barátságosan megígérte, ehhez az analitikát és a szűkebb ügyviteli adminisztrációt az egyesületünk végezné.

A színházat mi csináljuk, a város. Magunknak csináljuk először is, mert

van bennünk egy örök kérdés: mit kezdünk az örökségünkkel, a szokásainkkal? Azok vagyunk-e, akikben élő hidat építettek elődeink, máig hatót, amin a gyerekeink is bízva járhatnak? Én hiszem, mi több tudom, hogy igen. Nem kövek hordozzák az erőt, hanem azok, akik az igazságot keresik nyughatatlanul; és mi nagyváros vagyunk...

A megalakulástól – 2019. május 29-től – számított négy-öt év után mondhatnánk el azt, hogy ütőképes és állandó műsorral működő színházzal van dolgunk Hajdúböszörményben – fejtegette a művész. (Remek gyermeknap ajándék!)

És egy nagy lélegzetvétel után István megkérdezte:

Na, milyennek látod a gyors vázlatban elmondott elképzeléseimet?

- Kecsegtető, nagyszerű és biztató. Mondhatom: magaddal ragadó vagy – válaszoltam neki.

Akkor? Mi a döntésed?

Ha ragaszkodsz hozzám te is és úgy látjátok, hogy a magam szerény képességével és innen-onnan összegyűjtött tapasztalataimmal képes leszek segíteni a „színház csinálást”, akkor kezet rá Barátom. Az persze még hiányzik, hogy az alakuló ülés milyen döntést hoz majd rólam.

Meglesz az is, én biztos vagyok benne, mint abban, hogy te is akarsz és tudsz is segíteni.

A jó ügyért menjünk akár tűzbe is! – vála-

szoltam baráti bólintással.

Úgy legyen! – vágta rá elégedetten és látszólag megkönnyebbülve.

A „funkcionáriusokat” a május 29-i alakuló ülés „csont nélkül” megválasztotta. Az egyesület ügye a bírósági bejegyzetésnél tart. A szakmai stáb épp egy készülő előadás körvonalait vázolja. Beindult az Orfeoszínház atommotorja. Hajdúböszörmény kultúrtörténetének ez már egy újabb – eleddig sohasem volt – fejezetkezdet.

Hálásan köszönjük Művész Úr ambiciózus akarásod és kitartásod!

A bölcs szikra kipattant. Engedjük lángolni és lobogni az Orfeoszínház produkcióit a böszörményiek, a hajdúk, a Hajdúság, a Haza és a Kárpát-medence polgárainak örömére és művelődésének emelésére. Köszönettel tartozunk azoknak is – és itt szándékosan nem említem azt a sok bölcs vezetőt, jó szándékú csatlakozót, kezet nyújtót, mert ha valakit is kihagynék a névsorból, csak protokolláris bonyodalmat okoznék –, akik akarásodat biztatással erősítették, akik akaratodat biztatással erősítették, akik biztatást ígértek ahhoz, hogy önálló, saját arculattal és repertoárral működő színház jöjjön létre egy Budapesttől távoli vidéken, épp itt a Hajdúk Fővárosában, Debrecen tőszomszédságában. Lám, a hajdú összefogás újabb szép példája bontakozik ki szemünk előtt! Szébb és jobb befejezést viszont nem találtam e sorok végére: Virágozzék is, aminek virágoznia kell!

*Jön-e velem...
A szerző fotója*

*Don kibótt-e
A szerző fotója*

A TUDOMÁNYOKNAK EMELTE H. BOSZÖRMENY VÁROS KOZÓNSEGE E

S AHAJDU BIRTOKOSSAG MDCCCLXIV

12

Molnár Imre

Őfelsége, a Szent Korona

Vannak olyan nemzetünket érintő érdekfeszítő kérdéskörök, amelyeket hosszú vita után sem zárunk le, mindig támadnak új és új nézetek. Az újabb generációk új dimenziókat lelnék a tények és jelenségek magyarázatában: így van ez a Szent Korona esetében is. Közéleg augusztus 20-a, az országalapító Szent István király, az „Új kenyér” ünnepe. István király 1038. augusztus 14-én, halála előtt egy nappal az országát és a koronáját Máriának, Nagyboldogasszonynak ajánlotta fel. Erről részletesen tudósít a kortárs Hartvig püspök a „Szent István legendája” című írásában. Június 4-én emlékeztünk a trianoni diktátum 99. évfordulójára, amikor is a Regnum Marianumot keresztény politikusok ízeire szedték, részei más országokban ott vannak. Vajon hogyan számoltak el az égieknek?

Az alábbiakban néhány érdekes fejtegetést olvashatunk a korona keletkezéséről, történetéről, jelenéséről, erejéről, küldetéséről, s az olvasó maga döntse el, melyik nézetet fogadja el. Magyarország és a Kárpát-medence ezeréves jelképe, nemzetünk szent ereklyéje, történelmünk tündöklő büszkesége a Szent Korona. Rejtélyes eredetéről, az Őt övező legendákról, titkokról, az általa hirdetett igazságról mégsem tud eleget az átlag magyar. Nem is csoda, hiszen megesett, hogy a koronát fénykorában sem kellő tisztelettel, méltóképp kezelték. Kalandos sorsában megdöbbentő jelenetekkel találkozunk, megtörtént, hogy elvesztették, ellopták, elzálogították, többször elrejtették, menekítették, elásták, kutattak, nyomoztak utána, idegenben őrizték, vagy „csak úgy” felpróbálták.

A Szent Korona egyedi tulajdonságai

A koronáknak három típusát szokás megkülönböztetni. Egyik a házi korona, amelyre nem vonatkozik semmilyen megkötés, a király bármikor viselhette azt. A másik az országló korona, amelyet az uralkodó csak bizonyos alkalmakkor öltött fel, végül a beavató korona, amelynek Európában egyedüli képviselője a mi Szent Koronánk, amellyel ezer év alatt 55 királyt avattak uralkodóvá. Ezt, belső-ázsiai hagyományokhoz hasonlóan, az uralkodó kizárólag a koronázáskor viselheti. Koronánk egy olyan aranyból készült ékszer, amelyet 27 rekesz-zománc kép díszít. Feltételezhető továbbá, hogy hátsó oromzatról 1551-ben letört liliomos kereszt is zománcozott alkotás lehetett, ezért eredetileg 28 zománcképpel kell számolnunk. A középkorban az ilyen magas színvonalú zománcművészet megalkotott művek kiemelkedőnek számítottak, főként, hogy egyetlen alkotásban ilyen nagy számban találkozunk ezzel a páratlan művészeti teljesítménnyel. Magassága – a keresztet leszámítva – 127 mm. Az alsó rész körének kisebb átmérője 204 mm, nagyobb átmérője 216 mm, kerülete 720 mm, tehát igen csak bőre „szabták”. A hogy azt Kossuth is megállapította, amikor felpróbálta: „miképp e főveg nem emberi fejre való”.

Elválasztott korona

A felső négy keresztpánt sötétebb színű, tisztább aranyból készült és a rajta található egész-alakos képek latin felirata miatt latin koronának nevezik. A pántok 51-52 mm szélesek. A keresztpántok alsó része az arany abroncsra vannak erősítve, ami vastagabb, nagyobb ezüst ötvözet miatt halvá-

A Szent Korona előnézetben

nyabb árnyalatú. Ennek fél-alakos rekesz-zománc képein görög feliratokat látunk, ezért görög korona a neve. Az abroncson megtalálható a bizánci birodalom uralkodójának valamint a fiának képe is, egyesek bizánci koronának is nevezik, ami nem túl megalapozott, mivel ezek cserélt képek, nem tudni pontosan, hogy mikor és ki által kerültek az ékszerre. A legszentebb aktusoknál máig bevett gyakorlat a két liturgikus nyelv, a görög és a latin együttes használata, ezért csak emiatt egyáltalán nem indokolt részekre választani a Koronát, ha az egyébként az szoros egységet alkot.

Függők

Az alsó korona rész két oldalán négy-négy, továbbá hátul közepén egy lecsüngő, drágakövekkel kirakott lóhere formában végződő aranylánc található, amelyek 10-cm hosszúak. Eredetileg két-két oldalsó és egy hátsó függő díszítette a koronát, később kibővítették két-két oldalsóval.

Párta

A görög korona felső részén elől jobbról és balról csúcsos és félköríves filigrándíszes oromzatok váltakoznak, amelyeket színes drágakövek díszítenek.

A nyolc oromzat magas szintű zománcművészeti képzettséget igénylő technikával készült, a zománc mögötti hordozó aranylemezt a kiégetést követően eltávolították. Így készült az úgynevezett traszklud vagy ajour zománc, amely különleges zöld és kék színű ragyogást kölcsönöz, ha bizonyos szögben éri a fény. Elképzelhető, hogy az eltávolított liliomos kereszt is ezzel a zseniális technikával készült. A pártázat a hátsó félkörben gyöngyökben folytatódik.

A koronát díszítő képek

A figurális zománcképeken kivétel nélkül újszövetségi személyekkel találkozunk, egyetlen ószö-

vetségi téma sem jelenik meg koronánkon. A legszembetűnőbb helyen, elől, a felső rész közepén a világbíró Krisztus trónol Bertalant teljesen takarva. A képet egy csodálatos szív alakú drágakő ékesíti. Görögül ez a pantokrátor kép, ami a koronával nyert uralkodói hatalom isteni eredetére utal. A bizánci korona felső részének hátoldalán, a Pantokrátor képpel átellenben a teljes császári díszben pompázó Dukász Mihály, Bizánc uralkodójának, az égi hatalom földi hordozójának képe Tamásé előtt van. Révay Péter koronaőr 1613-as leírásában még a Szűzanya-kép szerepelt ezen a helyen, feltételezhetően a Khakhuli-i triptichon-mára megcsonkított Szűz Mária képe állt itt, tehát nagy valószínűséggel ez is cserélt kép. A görög korona alsó részén egymást váltja nyolc négyszögletű zománclemez, nagyobb drágakövekkel kirakott sima mezőkkel. A középső koronatengely két oldalán Mihály és Gábor arkangyal mellképe helyezkedik el. Mindketten hírnöki pálcát tartanak. Jelenlétük szilárdítja az uralkodó istentől származó tekintélyét, egyben összekötik az égi és a földi hatalmakat. Létezik olyan X. századi bizánci ábrázolás, amelyen Krisztus koronát nyújt az égből a császárról, amit Gábor arkangyal tesz az uralkodó fejére, Mihály arkangyal pedig lándzsát ad a kezébe. A bizánci hagyomány szerint az Úr angyala hozta le az égből Nagy Konstantin koronáját és császári jelvényét is. A következő két kép jobbról és balról szintén párba állíthatók, a bizánci egyház harcos szentjei, akik lándzsát és pajzsot tartanak, Szent György, a katonák védőszentje és Szent Demeter, a hős harcos. Ha tovább haladunk hátrafelé, Szent György mellett Szent Kozmát, Szent Demeter mellett Szent Damján, a két gyógyító orvos szentet találjuk. Őket két evilági személy, Bíborban született Konstantin, Róma császára és a jobbán kettős keresztet, balján kardot tartó Geobitász, Turkia (a magyarok) hívó királya, akit sokan Gézával azonosítanak. A korona felső részének keresztpántjai fent közepesen egy négyszögletes lemezben egyesülnek, ahol

szintén a trónuson ülő, élet könyvét tartó Krisztus képét látjuk. A latin korona négy félpántja mind-egyikét két-két zománckép díszíti. Az első kereszt-pánt alsó, Szent Bertalan apostolt ábrázoló sérült zománcklemeze a bizánci korona Pantokrátor képének fedésében alig látható. Fölötte a könyvet tartó Szent János van. A jobb oldali kereszt-pánt alsó kérépéről Szent Fülöp néz ránk, felette pedig Szent Pál emeli jobbját áldásra. A hátsó koronapánt alsó, fedésben lévő képén Szent Tamás apostol, felette Szent Jakab látható kéziratkeresztet tartva. Végül a bal oldali pánt alsó részén Szent András apostol, fölötte pedig a jobbában kulcsot, baljában kéziratkeresztet tartó Szent Pétert ábrázolják. Nem árt tudnunk, hogy András és Fülöp a szkitatérítő apostolok voltak. Jézus tizenkét apostola helyett csak nyolc került a zománcklemezekre, valószínűleg azok, akik keleten térítettek, ezért azon a vidéken ismerettségnek és tiszteletnek örvendtek.

Az ékkövek

A Szent Koronát különböző drágakövek ékesítik, nagy alakú csiszolt és csiszolatlan zafírok, gránátkövek, rubinok, ametisztek, illetve igazgyöngyből felfűzött sorok. A párta hossza 315 mm, ami azért érdekes, mert a görög korona két sorban látható gyöngysorainak száma is eredetileg ennyi volt. A kissé hiányos gyöngysor maradványokból arra következtethetünk, hogy 315 vagy 316 gyöngy lehetett összesen ezen a részen. Ez a szám pedig a 3,16 százszoros, ami az Univerzum egyik elengedhetetlen világ állandója.

Fényes korona

A gazdag díszítések, valamint a traszucid oromzatoknak köszönhetően áteső fényben a korona egyszerre a legkülönbözőbb színekben tündöklő. Mivel a pártázat káprázatos fény- és színjátéka csak különleges megvilágításban, belülről eső fényben kap igazi jelentőséget, több kutatóban felmerült, hogy talán egyfajta elektromos jelenség figyelhető meg a korona „működésénél”, amely során a kereszt, mint antenna funkcionálhat. A függők is szerephez jutnak a folyamatban, gondoskodtak a fémes összeköttetésről az aranyzászal palástartalattal. A pótfüggőkkel feltehetően erősíteni, biztosítani kívánták a kapcsolatot, amelynek szakszerűtlen felfüggesztése csak romlott a korona esztétikai értékén. Ugyanis nem tartógyűrűbe helyezték azokat, hanem egyszerűen úgy alakították ki a helyüket, hogy letörtek néhány gyöngyöt a hordozó huzalról. Érdekes felvetés tehát, hogy az egész avatási öltözet egyfajta Faraday-kalitka lehetett, ami megóvhatta viselőjét a külső fokozott elektromágneses tevékenységtől. Ez megmagyarázná, hogy a pártázat miért csak áteső megvilágításban nyerte el igazi pompáját. A titkos tudást megőrizendő, a koronázási szertartást csak megfelelően kiképzett és beavatatott egyházi személy végezhetette, aminek már előkészítése is meglehetősen bonyolult és körülményes volt. A királyt valamiféle felszentelt anyaggal fürdették, majd szentelt olajokkal kenték be testét, végül rendkívül körültekintően előkészített gyolcsruhába öltöztették. A ceremónia alkalmával, amikor az apostoli korona és palást érintkezésbe kerültek, olyan működő rendszert alkottak, amelyek a királyt a Teremtőhöz kapcsolták. Alkalmatlan lélekrezgésű jelölt esetén azonban ez a felerősített kapcsolat igen kockázatos volt. A „korona alatti” törvénykezés így biztosította, hogy a törvények Isten akaratával összhangban legyenek.

A Szent Korona eredete

Korabeli források szerint Géza nagyfejedelem

halála után öt évvel pápai levél és áldás érkezett a néhai Vajknak, Istvánnak, majd Isten kiválasztottját felkenték olajjal, és a pápa által küldött királyi diadémmal megkoronázták. Így emelték Istvánt királlyá. A legenda szerint a koronát II. Szilveszter Pápa küldte I. István koronázására a pécsváradai Asztrik püspök révén. E hiedelem alapja Hartvik püspök története, miszerint a pápa álmodott, amiben angyalok jelentek meg neki, és azt az utasítást adták, hogy az eredetileg Miesko lengyel királynak szánt koronát I: Istvánnak küldje el. Ez a legismertebb történet a magyar koronával kapcsolatban. Itt meg kell említeni, hogy a kapcsolódó korabeli források elkülönítik két igét, Miesko „kérte” István viszont egyenesen „követelte” a koronát-talán, mint az avaroktól rabolt kincsek egyikének visszaszolgáltatását.

A Szent Korona másolata, replika szénacélból
Készítette: Molnár Imre

Hivatalos verzió

A Szent Korona eredetéről temérdek elmélet született. A legtöbb ezek közül sajnos azt a valószínűleg téves verziót hirdeti, miszerint a Koronát több helyről származó alkotóelemekből eskábálták össze valahol Európában vagy Bizáncban. A köztudatba is kettős korona elméletek különféle változatai kerültek be. A hivatalos verzió is hasonló a Szent Korona történetével kapcsolatosan, amit a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia kiadványai és több történet is elfogad, miszerint a mai koronát III. Béla korában állították össze a görög és a latin koronából. A keresztet valamikor a XVI. században illesztették rá az Égi Pantokrátor képének átlukasztásával, ami nem sokkal később erős ütés vagy nyomás hatására elferdült.

Kettős korona

Szabados Dezső „A magyar Szent Korona kialakulása István király koronájából” című tanulmányában részletesen ismerteti hosszúságú és átfogó kutatásának eredményeit. Véleménye szerint számos tény és körülmény utal az elemek utólagos beépítésére Bertalan apostol csonka, sérült képe, kifúrt gyöngyök felhasználására a furatok hangsúlyozásával, mindössze nyolc apostol szerepeltetésére a maradvány megsemmisülése miatt. Ugyanakkor a kereszt-pánt képeinek latin és az aroncs képeinek görög feliratai, a zománcképek stíluseltérése valamint a felső Pantokrátor képbe fúrt lyuk is az utólagos egyesítésre utalhat. Szabados Dezső tehát arra a következtetésre jutott, hogy a mai korona súlyosan károsodott részekből, kegyeleti tárgyként készült, amihez felhasználtak például egy eredetileg valamennyi apostol képet tartalmazó ereklye zománcképeit, illetve azok maradványait, gyöngyeit, köveit és az országalma letört keresztjét. Elképzelhető, hogy Szent István koronája a II. Szilveszter pápa által adományozott, a fennmaradt koronázó paláston ábrázolthoz hasonló aroncskorona lehetett az összes apostol és Krisztus képével. Szabados szerint úgy kaphatjuk meg Szent István rekonstruált koronájának felépítését, ha a koronájának felépítését a koronázó palástról a tizenkét apostolt ábrázoló sávot körgyűrűvé formálva képzeljük el, középen a Pantokrátorral. Ha figyelembe vesszük az apostolképek közötti hézagok méreteit, éppen

a reális méretviszonyoknak megfelelő aroncsátmérőt kapjuk. Ezek alapján a történelmi háttérrel Szabados Dezső feltételezi, hogy az eredeti koronát 1046-ig, a Vata-lázadás kitéréséig a székesfehérvári bazilikában őrizték. Ekkor azonban a felkelők elfoglalták Székesfehérvárt, a bazilikát feldúlták, és a kegyetárgyakat tönkretették. A kincstár elpusztítását igazolja Liutvin bihari püspök jelentése a megmaradt értékekről, amit I. András király megbízásából írt.

Ebben nem szerepel ugyan információ a koronáról, de nem zárhatjuk ki, hogy annak maradványait összegyűjtötték és megőrizték. 1074. március 15.-én Géza vette át az ország kormányzását, akit Dukász Mihály bizánci császár megpróbált megnyerni szövetségének. Koronát küldött a részére, amit I. Géza ugyan elfogadott, de nem koronázta meg magát vele. Később VII. Gergely pápa szentté avatta István királyt, Imre herceget és Gellért püspököt. Szabados szerint ekkor rendelkezett el I. László, hogy a szentté avatott István király koponyareklyéjére készítsenek méltó ereklyekoront, amihez a Liutvin püspök által összegyűjtött maradványokat használták fel. Végül Könyves Kálmán megkoronázásának előkészítéseként Szent István fejerekllye koronájának kereszt-pántjait ráhelyezte a görög koronára. Szabados szerint így egyesülhetett a Szent István eredeti koronájának megmaradt darabjaiból készített ereklyekorona a Dukász Mihály által I. Gézának ajándékozott bizánci koronával és nyerte el mai alakját a Szent Korona, amivel Könyves Kálmánt valamikor 1096 és 1099 között a székesfehérvári bazilikában királlyá koronázták. Szabados Dezső szerint azért tulajdonítjuk a Szent Koronát Istvánnak, mert az a II. Szilveszter Pápa által küldött eredeti korona megmaradt darabjából készült, illetve beépítették Szent István országalmájának keresztjét is.

Egységes korona

A legújabb kutatások fényében azonban megdőlni látszik ezen elmélet alapja, misze-

rint koronánk több helyen, több időben készült alkotások utólagos, bárbar módon történő összeszerelésével készült. Ludwig Rezső és Csomor Lajos aranyművesek szakmai szemmel kezdték vizsgálni az ékszer. Csomor Lajos „Szent István koronája nyomában”, „Magyarország szent koronája és Ófelsége, a Magyar Szent Korona” című írással alapozta meg és indította el az érdemi koronakutatást. Csomor és kutatócsoportja arra a megállapításra jutottak, hogy egy egységesen tervezett és kivitelezett ötvösművel állnak szemben, amely sem nem bizánci, de még csak nem is európai munka. Ékszerkészlete belső-ázsiai, iráni és mezopotámiai eredetű technikával készült, talán egy kaukázusi ötvös műhely remeke. Felépítése kísértetiesen hasonlít a sámánkoronákra, kaukázusi jegyeket hordoz. Eldőlni látszik az apostolok kérdése is, eredetileg is nyolc apostol-ábrázolás szerepel a pántokon. A körpánt hátsó részén feltehetően az eredetileg befoglalt Szűz Mária, Raffael és Uriel arkangyal páros, zománcképeit cserélték le a ma látható Konstantin, Dukász Mihály és Geobitzász képekre. A másodlagos képek eltérése az eredeti környezettől igen szembevető úgy a befoglalás kivitelezésében, mint az ábrázolás stílusában. A valószínűleg eredeti alakjában is ilyenre álmódott koronát feltehetőleg a 4. században a Kaukázusban készítették hun és pártus, illetve kaukázusi ábrázolási hagyományok szerint, a hun és pártus viseletnek megfelelően, hun formában, munkamódszerrel. Több hasonló korona-ábrázolás is előkerült a dunhuangi 325-ös barlangban és az ordoszi sírletelek között. Felvetődik, hogy ősi hun fejedelmi viselettel állunk szemben, amelyet az avarok zsákmányoltak a Kaukázusból, majd Nagy Károlyhoz került rablás, eladás vagy ajándékozásként révén, amit Szigeti István kutatásai is alátámasztanak. Fennmaradtak utalások Nagy Tundum avar kagánról, aki Aachenben tett látogatása alkalmával keresztelkedett meg 796-ban. A magával vitt csodálatos avar kincsek között volt egy korona is, amit hódolata jeléül Nagy Károlynak ajánlott fel, aki meg is koronáztatta magát az ékszerrel. A szertartást III. Leó pápa 800-ban végezte el, majd a korona elkísérte az uralkodót a sírba, ahol 804-től 1000-ig pihent. 1000 húsvétján III. Ottó német-római császár lelt rá a sírra, és magával vitte Rómába az ott talált koronát, ahol október 2-án átadta II. Szilveszter pápának, aki karácsonykor küldte tovább Szent Istvánnak. Szigeti úgy véli, hogy a Szent Korona 310 környékén készülhetett Grúzia keleti felén. Mások egyszerűen azt gondolják, hogy szent István rendelte magának a pazar ékszer Grúz műhelyből, vagy sógorától (II. Henrik német-római császártól) származott vissza, aki Aachenből II. Szilveszter pápán keresztül juttatta el a leendő királynak, kikészítve az etikett csapdját. Ha közvetlenül sógorának adja, úgy tűnhetett volna, hogy Istvánt vazallusává kívánja tenni. Ebben az irányban is megoszlanak tehát a vélemények. Vitathatatlan azonban, hogy a Korona zománcképei között szerves összekapcsolódást lehet

Dukász Mihály a koronán
Fotó: internet

feltételezni mind technikailag, mind tartalmilag. Ez egy jól megszerkesztett rendszer, amelyet a helyes csoportosítással lehet megfelelően szemléltetni. Ebben a csoportosításban a zománcozási technikánál csak kettő csoportot állapítottak meg, „kifejtve” a pártázat transzluce technikával készült nyolc képet.

Árulkodó palást

Kincses Kálmán református segédlelkész a koronázási palást István-ábrázolásából kiindulva kijelenti, hogy az eredeti korona nem egyezik a mai ékszerrel. Egyik előadásában kifejtette, hogy a paláston nem Szent István királyunk, hanem a vértanú István látható, aki a vértanú szentek sorában foglal helyet, fején a többi vértanúhoz hasonló koronával. Kincses Kálmán és több kutató is még egy durva hamisítás gyanús mozzanatra hívja fel a figyelmünket. A hímzés és a fonál lebontása arra utal, hogy a paláston szereplő Sebaldus mártír nevét próbálták meg manipulálni és Stephanusra változtatni. A végeredmény azonban nem tökéletes, István királyunknak vélt szent képe alatt a Sephanus felirat áll. Mindemellett Gizella ábrázolásának valódiságában is lehet kételkedni, hiszen valószínűleg egy utólagos képmanipulációnak köszönheti, hogy szakállas maradt.

„Azonban a Magyar Szent Korona a keresztény királyi jelvények közt a leghitelesebb, legszentebb, leg-„királyibb”, mind jelképe, mind történelme miatt már csak azért is, mert a fran-

cia királyok vagy Edward koronáját nem óvta meg a Gondviselés az elvesztéstől vagy beolvasztástól, míg Szent István Koronája több mint ezer év viszontagságainak ellenére, a mai napig megmaradt. Csak éppen nem királyi fejen, hanem Amerikából visszatérve először a Nemzeti Múzeumban, majd a Parlamentben őrizve várja, hogy újra szerepet kapjon a nemzet és Európa életében.” - írja a szerző.

Irodalom

Szabados Dezső: *A Magyar Szent Korona kialakulása*. Püski Kiadó, Budapest, 2000.

Csomor Lajos: *Ófelsége a Magyar Szent Korona*. V. Hunyady László Kiadó, Székesfehérvár, 1996.

Kincses Kálmán: *Az ősi hagyatéka ma fegyver is*. Tusványos. 2018. augusztus 2. Előadás.

Szekfü Gyula: *Szent István a magyar történet századaiban* MTA, Budapest, 1938.

Molnárfi Tibor: *A Korona*. Tinivár 2004.

Papp Gábor: *„Angyali korona, szent csillag”* http://www.minden-ami-magyar.hu/szk/papgaborg_angyalikoronaszentscillag.pdf

Kocsis István: *A megkoronázott. Felsőmagyarországi Kiadó, Miskolc, 1996.*

Bartoniek Emma: *A magyar királykoronázások története* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.

(Az Ófelsége, a Szent Korona c. írás II. része a Hajdúsági Tükör következő számában jelenik meg. Szerk.)

Borók Imre

Az elképzelhetetlen valóra válik: a Balti Élőlánc

Fotó: internet

Éppen harminc esztendővel ezelőtt, 1989. augusztus 23-án, szerdán este 19 órakor, egyedülálló és emlékezetes, hatalmas tiltakozást szerveztek a Baltikumban. Kétmillió ember (észtiek és litvánok) sorakozott fel északról dél felé, egymás mellett, kézen fogva, több mint hatszáz kilométer hosszan, egyetlen élőláncban. Ez volt a világ leghosszabb és legnagyobb békés demonstrációja. Céljuk az volt: emlékeztessék a világot az 1939-ben megkötött Molotov-Ribbentrop paktum következményeire, többek között a balti államok szovjet megszállására.

Amikor az ördög és a sátán titkos záradékban szövetséget kötött egymással

Így jellemezték a Berlinben megkötött paktumot azok, akik el sem akarták hinni, hogy a nemzetiszocialista Németország és a kommunista Szovjetunió szövetséget kötött egymással. Márpedig pontosan ez történt, 1939. augusztus 23-án, mikor Molotov, szovjet külügyi népbiztos és Ribbentrop német külügyminiszter tárgyalásai során egyezséget kötöttek egymással Berlinben. Mikor a két totalitárius nagyhatalom fel akarta maga közt osztani a Balti-tenger menti országokat, a kis nemzetek keveset tehettek azért, hogy megállítsák ezt a folyamatot.

A paktum megkötése érdekében a szerződő felek elhatárolták egymástól saját, különleges érdekszféráikat. Gyakorlatilag megosztották egymással Kelet- és Közép-Európán. Lengyelországot felosztották egymás között, s megszállták egykori területét. Finnországban Sztálin szabad kezet kapott, lényegében ennek a következménye volt a finn talvisota (téli háború), mely 1939 novembere és 1940 márciusa között zajlott le. A finnek minden jóslat és komoly várokozás ellenére kitarítottak. Végül hatalmas emberi áldozatok és területi veszteségek árán ugyan, ámde sikerült a finneknek megőrizniük az önállóságukat.

Az 1917-1918-ban függetlenné vált balti országok, Észtország és Lettország meg Litvánia,

már nem voltak ilyen szerencsések. Ők nem tudták elkerülni a sorsukat, és a sztálini Szovjetunió hamarosan megszállta őket. Tömeges népi irtások vették kezdetüket.

Megszállás szovjet módra – lépésről lépésre

Ennek első tetteként, alig egy hónappal a paktum után, szeptember 30-án, a balti államok vezetői és a szovjetek „kölcsonös együttműködési és segítségnyújtási szerződést” kötöttek egymással. Ennek értelmében a balti államokban szovjet tengeri és légi támaszpontok jöttek létre.

Ez a megállapodás mindössze csak kilenc hónapig volt érvényben, 1940 júniusában a balti államok ultimátumot kaptak Sztálintól: vagy önként csatlakoznak a Szovjetunióhoz, vagy katonái megszállják a balti államok területét. Ez utóbbi hamarosan be is következett. Az észt hadsereg, mely mindössze 133 tagja volt, a lettenek és a litvánok sem volt sokkal több. Egyetlen év alatt, ez a szám Észtországban 3732-re emelkedett.

1940. augusztus elején a három balti állam betagozódott a Szovjetunióba. Területükön egyetlen esztendő alatt ment végbe az a folyamat, mely Magyarországon később három-négy évig is elhúzódott. Az Észt Kommunista Pártnak kezdetben mindössze 133 tagja volt, a lettenek és a litvánok sem volt sokkal több. Egyetlen év alatt, ez a szám Észtországban 3732-re emelkedett.

A korábban, független államok politikusait letartóztatták, és Oroszországba, a GULÁG-ra küldték. Többen közülük ott is pusztultak el. 1941 júniusában, alig egy héttel a Barbarossa-terv német végrehajtása előtt, a balti hadseregek volt harcosait, a kicsiny légierő katonáit és a baltikumi haditengerészet tisztjeit deportálták Szibériába, összesen negyven ezer embert.

Megindultak az államosítások is, még akkor is, ha ez jelentős életszínvonal-csökkenéssel járt a baltiaiak számára. A mezőgazdaságban elkobozták a 30 hektárnál nagyobb birtokokat, az egyházak földjeit, sőt a helyi közösségek területeit is.

Állami gazdaságok és termelészövetkezetek alakultak (szovhozok és kolhozok), Életbe léptek a beszolgáltatások és a kuláktalanítás törvényei is.

A volt független országok társadalmi elitje mindenét elvesztette, s szerencsésnek érezhette magát, ha nem deportálták őket és családtagjait a Szovjetunió belső területeire. Ilyenformán legalább harmincezer ember tűnt el: férfiak és nők, de gyermekek és öregek is. Volt rendőrtisztek és államhivatalnokok kerültek kényszermunkatáborokba, nagybirtokosok és papok kényszerültek száműzetésbe. Legtöbben közülük meghaltak a szörnyű körülmények miatt.

Mások, akik nem óhajtottak a szovjetek uralma alatt élni, emigrálni voltak kénytelenek szülőföldjükéről. A német származásúakat visszahonosították, ők így hagyhatták el csak a Baltikumot. A lutheránus püspököket és az ortodox, görögkeleti, pravoszláv papokat szintén deportálták, családjukkal együtt a Szovjetunió szibériai és közép-ázsiai vidékeire.

Halálos ölelésben, óriások szorításában: a második világháború keservei

Így aztán semmi csodálkoznivaló sincsen abban, hogy a balti államokba, alig két héttel az invázió kezdete, 1941. június 22. után benyomuló német csapatokat a baltiaiak nagy többsége fel szabadítóként fogadta. Akadtak olyanok közöttük, akiknek célja a függetlenség visszaállítása volt. Ők az erdőbe húzódtak, partizánként harcoltak, főként a visszavonuló szovjet romboló zászlóalj ellen. Legalább ötezer ilyen gerilla akadt.

Mások, főként a szovjet Vörös Hadseregbe kényszerrel besorozottak közül, átálltak a német oldalra. Mindhárom volt köztársaságban akadtak olyanok, akik beálltak a Waffen-SS-be is. Lettországból nyolcvanezren, míg Észtországból húszezren választották ezt az utat maguk számára.

Akadtak olyanok is a litvánok és lettek, meg észtiek közül, akik hallgattak Sztálin felhívására és partizánok lettek. Ők a németek és a csat-

Fotó: internet

lósai ellen küzdöttek.

A német sorozások elől ötezren Finnországba menekültek. Felük belépett a finn hadseregbe, s legalább négyszázan a haditengerészethez vagy éppen a légierő kötelékeibe álltak be.

1944 elejére a német katonai helyzet rosszra fordult, és a front megint elérte a Baltikumot. Legalább százezer álltak harcra készen, hogy az ismételt szovjet megszállást fegyveres harcukkal megakadályozzák, elodázzák. Tevékenységük fél esztendeig késleltette a kommunista hódítókat.

Egy másik, földalatti ellenállási mozgalom is kialakult, ők a polgári ellenállást képviselték. Ezek a nacionalisták, amíg a németek tartották megszállva a Baltikumot, addig ellenük harcoltak. Mikor a szovjetek visszaszerezték hatalmukat a tengerparton, a kommunisták ellen küzdöttek. „Erdei testvérek” néven váltak közismertté. Harcuk egészen 1953-ig, Sztálin haláláig elhúzódott. Létszámuk akár még az 5000 főt is meghaladhatta. Főként a mocsarakban s az erdőkben működtek. A kommunista pártok kivételével, minden balti párt törvénytelennek tartotta a szovjet megszállást. Legalább kétszáz ezer embert, a baltikumi lakosság tíz százalékát letartóztatták a szovjet államvédelem emberei. A kivégzések és a háborús veszteségek legalább akkora kárt okoztak, mint a kivándorlás. Mire a szovjetek visszatértek, a három ország mintegy ötmillió lakosából, legalább másfélmillióan elpusztultak. A baltikumi zsidók létszáma kevesebb, mint ezer főre csökkent, noha a háború előtt a létszámuk még meghaladta a százezer főt is. Háromnegyed részüket koncentrációs táborokban pusztították el a németek.

Csodáknak éve: 1989

A szovjet világrendszerhez tartozó kelet-közép-európai államok forrongtak ebben az időben. Megindult a demokratikus átalakulás Magyarországon, éppen úgy, mint ahogy Lengyelországban és Csehszlovákiában is. Ki gondolta volna, hogy leomlik a berlini fal az NDK határán, hogy Bulgáriában is megbukik a kommunizmus, és Romániában megdöntik Ceausescu véres diktatúráját, még az esztendő

vége előtt.

A gorbacsovi peresztrojka és a glasznosztj hatására, ötven év megszállás után, némileg felerősödtek a tiltakozások a Szovjetunióban is. Az emberek tudomást szereztek a titkos záradékról, s rájöttek, hogy becsapták őket. Az egyik első ilyen ellenzéki megmozdulást 1987-ben tartották, a paktum megkötésének évfordulóján. Az emberek fekete szalag viselésével emlékeztek a szegyetlenjes alku évfordulójára. Ezzel megkockáztatták még a letartóztatásukat is.

Romualdas Ozolas. Litván emberjogi aktivista és polgárjogi harcos több mint kétmillió aláírást gyűjtött össze hazájában, követelve, hogy a Vörös Hadsereg katonai egységeit vonják ki szülőhazájának, Litvániának területéről.

1989 februárjában, a kaukázusi Georgia fővárosában, Tbilisiben húsz grúz tüntető veszttette életét, mikor a szovjet katonaság tüzet nyitott a szabadságot követelő békés demonstrálókra. Az azeriek és az örmények is nyugtalankodtak.

Az ellenzéki erők a Szovjetunióban, más törvényes lehetőség híján, népfrontokba tömörültek. Így alakult meg a Baltikumban a litván Sajudis mozgalom, az észti Népfront kezdeményezése a Rahvarinne, és a lettek Tautas nevű szervezete. Helyet kaptak a népdalok is a tüntetéseken, melyeket a lettek és litvánok, s az észtek énekeltek.

A Baltikum forrongott. Alig pár nappal azután, hogy a kínai hatóságok véres erőszakkal leverték a Tienanmen téren tartott demonstrációkat 1989. június 4-én, a balti ellenzékiek máris elhatározták, hogy megmutatják a világnak, békésen és erőszakmentesen is lehet tiltakozni. Szabadságot követeltek, szerettek volna véget vetni az erőszaknak és igazságtalanságnak. Annak ellenére tiltakoztak, hogy a balti államokat több százezer szovjet katona tartotta megszállva.

Elszántságukhoz hozzájárult az is, mikor tudomást szereztek Nagy Imre újratemetéséről (június 16.) Ugyanúgy, ahogy a Páneurópai Piknikről (augusztus 19.), s a Vasfüggöny leomlásáról.

Az éneklő (daloló) forradalom

A dalos ünnepek hagyománya régi múltra tekintett vissza, az elsőt még 1869-ben rendezték meg, az Orosz Birodalom keretében. 1910-ben már a hetediket tartották meg, míg 1938-ban már a tizenegyedikre is sor került a Baltikumban. Ilyenkor a fellépő énekesek és együttesek saját népdalaikkal, anyanyelvükön dalolva szórakoztatták az érdeklődőket. Összegyűltek, felöltötték saját népviseleteiket, behangolták népi hangszereiket. Ez a dal és a tánc ünnepe volt Nemcsak divat volt a népdalok hallgatása és éneklése a nyolcvanas években, hanem egyúttal tiltakozás is, a kutúra eloroszosítása, szovjetizálása ellen is. A nemzeti öntudat megerősítésére szolgált. Minden ötödik esztendőben tartották meg ezeket a dalosünnepeket. Az emberek rengeteget énekeltek a balti államokban, minden ünnep népdalokkal kezdődött és végződött. Innen terjedt el az éneklő (daloló) forradalom név is.

Idén, 2019-ben is lesz ilyen ünnep a Baltikumban, augusztusban (talán nem véletlenül). Az előző, 2013-as dalünnepen harminchárom ezer énekes lépett fel, több mint 150 ezer néző hallgatta őket. A záróünnepen egy huszonkét ezer fős alkalmi kórus énekelt. A balti államok alkotmányában külön törvény rögzíti a dalos ünnepek hagyományát.

Sem mobiltelefon, se internet: a szervezés magasiskolája

A Balti Élőlánc ötletét először Edgar Savisaar, az észti nemzeti mozgalom egyik vezetője vetette fel. Az emberek sorfalát és kézfogását ő javasolta.

Megszervezésében oroszlánrész jutott Juris Kaža lett ellenzéki újságírónak is, akit emiatt a szovjet hatóságok kiutasítottak hazájából, és öt esztendőre kitiltottak Lettország területéről. Az ő dühös válasza erre az volt: Öt év múlva már a Szovjetunió sem fog létezni! Jóslata pontos volt, hiszen alig két esztendő múlva, 1991-ben a balti államok visszanyerték függetlenségüket.

A litvánok részéről Vytautas Landsbergis volt a demonstráció fő szervezője. Sokat tett azért, hogy világ tudomást szerezhessen erről a törté-

nelmi jelentőségű eseményről. Az ő ötlete volt az, hogy az emberek az élőláncban énekeljenek el egy olyan népdalt közösen, mely mind a három országban, mind a három nyelven közismert volt.

A szovjet hatóságok próbálták ugyan megakadályozni a szervezőket, ámde semmire sem mentek. Tehetetlennek bizonyultak.

Több mint kétfélmillióan vettek részt a Balti Élőláncban, a Baltikum teljes lakosságának egyharmada. Nagyjából hétszázézer észtt mellett félmillió lett és több mint egymillió litván vett részt, noha senki sem rendelkezett egészen pontos létszámadatokkal. A templomokban gyertyákat gyújtottak, harangozással járultak hozzá a sikerhez. Az emberek elővették a gondosan rejtegetett, egykori független államok zászlóit is,

Külföldről, nyugatról hazatért, egykori emigránsok is részt vettek a megmozduláson. Rengeteg észtt, lett, litván résztvevő még a Szovjetunió más területeiről is hazaérkezett, a tüntetés hírére. Akik nem tudtak odautazni, máshol rendeztek szimpátiatüntetést a Szovjetunióban.

Csak tájékoztatóképpen: ez a 600 kilométeres, a Balti-tenger északi vizétől a déli litván-lengyel határig tartó élőlánc olyan távolságot hidalt át, mintha Budapeستől, Pozsonyon keresztül, Prágáig álltak volna a magyarok és szlovákok, meg csehek, egymás kezét megfogva, gondosan ügyelve rá, hogy sehol se szakadjon meg a lánc.

Más megközelítésben: mintha Hajdúböszörménytől Keszthelyig oda és vissza, kézen fogva álltak volna a magyarok, az autópályák két oldalán, egymással pontosan szemben, magyar népdalokat énekelve. Lehetetlen vállalkozás?

1989. augusztus 23. szerda. A balti élőlánc napja

A mai fiatalok részére talán már érthetetlen dolog, hogyan sikerült az Internet és a mobiltelefonok, a közösségi média kora előtt megszervezni egy hatszáz kilométer hosszú, több országon keresztül haladó demonstrációt?

Ebben az élő rádióközvetítés és az adóvők voltak a szervezők segítségére. A nem-hivatalos műsorszórás sohasem szakadt félbe. Ha egy rádióadót a szovjetek körbevettek, azonnal akadt egy másik, amelyik folytatta a szervezés feladatát. Pedig rendkívüli kihívásokkal kellett szembenéznük: Azt sem lehet tudni, pontosan hány ember segítsége kellett ehhez. Meg kellett szervezniük, hogy a lánc ne szakadjon szét több kisebb-nagyobb darabra. Irányítaniuk kellett az összegyűlt tömeget, hogy egy helyen se legyenek egyszerre túl sokan, máshová pedig kisebb-nagyobb csoportokat kellett küldeniük, hogy az élőlánc lyukait mindenütt feltölthessék.

Nem számított itt sem a politikai vagy a valósi meggyőződés, a társadalmi helyzet, de még a nem és az életkor sem, sőt még a nemzetiiségtől és az anyanyelvtől függetlenül is egymás mellé álltak az balti államok lakói. Alig néhány hónapos csecsemők éppen úgy akadtak a résztvevők között, mint több mint kilencven esztendő agok, akik már akkor is éltek, mikor első alkalommal kiáltották ki saját függetlenségüket a baltikumiak, még 1918-ban. Kivételesen nemcsak a baltikumiak, még 1918-ban. Kivételesen nemcsak a baltikumiak, még 1918-ban. Kivételesen nemcsak a baltikumiak, még 1918-ban.

Nemcsak a fővárosi, de a vidéki lakosság is megmozdult, s tömegesen csatlakozott a tüntetéshez. Ingyen buszokkal szállították őket a megfelelő helyekre. Észtországban munkaszüneti napot rendeltek el. A baltikumiak már túlléptek a félelmen, így nem rettegtek a szovjet hatalomtól sem.

A demonstráció résztvevői helyi idő szerint pontosan este 19 órakor, 15 percen keresztül megfogták egymás kezét, s énekelni kezdtek. Először mindenki a saját, amúgy a szovjet hatóságok által korábban betiltott himnuszát énekelte el, majd egytől-egyig a közösen kiválasztott balti népdalt dalolta el. A résztvevők egy kiáltványt szerkesztettek, melyben elítélték a paktumot, s követelték, nyilvánítsák azt semmisnek. A Balti Élőlánc megmozdulása mindenféle erőszak nélkül ért véget. Fél évvel később, a szovjet tagköztársaságok közül elsőként, Litvánia kikiáltotta függetlenségét.

Augusztus 23.: a kommunizmus áldozatainak emléknapja Európában

A Balti Élőlánc (észt nyelven balti kett, lett nyelven baltijas cels, litván nyelven: baltijos kelios) eseményeit felülről, a levegőből filmezték. Sok tüntető attól tartott, hogy a szovjet hatóságok tették meg ezt, a későbbi megtorlások reményében. Nos, az igazság az volt, hogy a már korábban említett lett újságíró, Juris Kaža egyszerűen kölcsönkért a svédek-től egy helikoptert, és így vette fel kamerájával a tömeget. Így az egész világon láthatták a tömeget. Észrevehették: a lánc mindenütt kitartott, sehol sem szakadt meg. Egyetlen nap alatt világszenzációként söpört végig a kontinenseken a baltikum kiállása a szabadságukért, a függetlenségükért. Világszerte szalagcímekben jelent meg a balti államok érzelmileg és vizuálisan is lenyűgöző tette a legkülönfélébb újságokban.

A balti államoknak is megvolt a maguk szerepe a Szovjetunió felbomlásában. Helyállásuk rengeteg ellenállási mozgalomra hatott. A három ország példát adott: ellenállásuk erejével szemben még egy szuperhatalom is tehetetlennek bizonyult.

1990 folyamán a balti államok békésen elváltak a Szovjetuniótól, mind gazdaságilag, minfd pedig politikailag. Miután 1991 januárjában kiderült, hogy még fegyveres erőszak árán sem lehet Litvániát és Lettországot, valamint Észtországot benntartani a Szovjetunióban, népszavazásokat írtak ki. A szovjetek erőfitogtatásának 15 vilniusi litván és hat rigai lett esett áldozatul, ötszáz tallini észtt pedig megsebesült. Ámde a népszavazásokon mindenütt a függetlenség hívei győztek (Észtországban - 80%, Litvániában - 90%, Lettországban - 73%)

Végül a balti államokat 1991. szeptember 17-én felvették önálló tagállamként az ENSZ-be.

Mikor megszűnt a Szovjetunió, 1992-ben önálló, új nemzeti valutákat fogadtak el törvényes fizetőeszközzül. Ugyanebben az esztendőben megtartották az első, kommunizmus butáni szabad parlamenti és elnökválasztásokat is. A szovjet csapatok csak 1994-ben hagyták el végleg a Baltikum területét. 2004-ben a balti államokat is felvették az Európai Unióba és a NATO tagjaivá váltak.

Mit sem veszített jelentőségéből a Balti Út

A Lett Nemzeti Bank, az esemény évfordulójára emlékérmét adott ki. Egy virtuális Balti Élőlánc is szerveződik, ahol az emberek megosztják egymással az emlékeiket. Amikor Rigában, a Daugava-folyó partján megépült az új nemzeti könyvtár, a folyó másik oldaláról, a régi nemzeti könyvtár épületéből, élőláncot szervezve hozták át a köteteket - mínusz 15 fokban.

Augusztus 23-át az Európai Unióban a tota-

litárius diktatúrák áldozatainak európai emléknapjává nyilvánították. A balti élőláncot, mint civil kezdeményezést, (a három balti állam népeinek szolidaritását) 2009-ben felvették az UNESCO Világemlékezet listájára is. Ez 193 globális jelentőségű pillanatot rögzít. Ezek egyike lett a Balti Élőlánc is.

A Balti Élőlánc dala

Az első strófa lett nyelvű, a második a litván változat, míg a harmadik versszak észtt nyelven szól. A legkülönfélébb zenei stílusokban is előadták már, a videomegosztó portálokon többféle változatot is meg lehet hallgatni.

Trīs māsas jūras malā stāv,
Tās nespēks un nogurums māt.
Tur bradāta zeme un dvēseles,
Trīs tautu gods un prāts.
Bet tornos jau likteņa zvani skan,
Un jūra bangoties sāk.
Trīs māsas no miega modušās,
Par sevi pastāvēt nāk.
Atmostas Baltija, atmostas Baltija, Lietuva,
Latvija, Igaunija!
Három nővér áll a tenger partján,
Gyengeség és fáradtság gyötri őket.
Átgázolt földek és lelkek,
Három nép becsülete és értelme.
De a végzet tornyaiban hangosan harangoznak
És a tenger hullámzani kezd.
Három nővér felkel álmából,
Jön, hogy kiálljon magáért.
A Baltikum ébred, a Baltikum ébred, Litvánia,
Lettország, Észtország!
Prie jūros miega sesės trys
Jas slegia pančiai, neviltis
Klajoja lyg elgeta pajūriu
Dvasia tautų garbės
Bet varpas likimo nuaidi vėl
Ir jūra šiaušia bangas
Trys sesės iš miego kyla jau
Apginti savo garbės.
Bunda jau Baltija, bunda jau Baltija, Lietuva,
Latvija, Estija!
Három nővér alszik a tengerben
Mégkötözve, elkeseredve
Koldusként vándorolva a tengerparton
A nemzetek becsületének lelkei
De a végzet harangja újra felzúg
És a tenger felborzolja hullámaid
Három nővér felkel az álmából
Hogy megvédje becsületét.
A Baltikum ébred, a Baltikum ébred, Litvánia,
Lettország, Észtország!
Kolm ūde mere palged ees,
neid uinutas lainete laul.
Kolm rahvast siin sajandeid
heideldes tōid ohvriks muistse au.
Kui tornides juba lōōb kella hāāl,
merd haarab vabaduspūūd.
Et saatust ja elu kaitseda,
kolm ūde virguvad nūūd.
Ārgake Baltimaad, ārgake Baltimaad, Leedumaa,
Lātima, Eestimaa!
Három nővér a tenger arca előtt,
elálmósította őket a hullámok dala.
Három évszázadokon át itt küzdő nemzet
feláldozta az ősi dicsőséget.
Amikor a harang kong a tornyokban,
a tengert elragadja a szabadságvágy.
Védni sorsot és életet,
három nővér most felkel.
Ébredjete balti államok, ébredjete balti álla-
mok, Litvánia, Lettország, Észtország!

Balla Zoltán

Öltő-költő

A költő költőget
A szerző fotója

Balázs J. Endre költő – civilben dr. Balázs József, a Debreceni Egyetem Kenézy Gyula Egyetemi Kórház Traumatológia és Kézsebészeti Osztály részlegvezető főorvosa – már régi ismerőse jó néhány böszörményinek. Úgy is, mint író ember, de úgy is, mint gyógyító. Ő magát – épp az orvosi praxisára és a gyakori túhaszálatra utalva – nagyon találóan: „öltő-költőnek” nevezi. Annak apropóján kérdeztem, hogy a „Galibás Mátyás” című műve böszörményi bemutatója után 5 évvel újra (kötet)bemutatóval jelentkezett nálunk, mely a „Szervszonett-túra” címet viseli. Most is tanúja lehetünk annak, hogy orvos-költőnk szereti viccesen, groteszk módon láttatni velünk a környezetéből „felszívott” és versbe öntött gondolatait. A szonettek igazán különleges, fantáziadúsan nevetető előadását O. Szabó István Jászai Mari díjas színészünknek és két színi növendéknek, Béltky Petráknak és Koszta Évának köszönhattük.

Egy kellemes gyermekkori orvosi „szuri” vagy valamifajta családi indíttatás röpített az orvosi pályára? (Megjegyzés: Közel negyven év eltelte

után, 2010 tavaszán találkoztam veled Böszörményben, amikor a Kertész László Hajdúsági Irodalmi Kör működése, tagsági „bejuthatósága” felől érdeklődtél. Akkor derült ki számomra, hogy te vagy az a valamikori pici fiú, akit az általunk nagyon tisztelt biológia-kémia szakos édesanyja – Iza néni – behozott a debreceni Tóth Árpád Gimnáziumba, az egyik óránkra.)

Már kisgyermekkoromban érdekelt az orvoslás. Az első injekciós tümet és üvegfecskendőmet az akkoriban hozzánk is kijáró körzeti doktor bácsitól, dr. Piros Istvántól kaptam. Nem szerettem ugyan, mikor lázasan feküdtem és injekciót volt kénytelen adni a fenekembe, de nem hisztiztem, talán pont azért, mert valamiféle velem született érdeklődés volt bennem már akkor is a gyógyítás iránt. Az ajánlékba kapott felszereléssel, az akkor még szalmával kitömött játék mackómat injekcióztam tele, vízzel.

Nem áll tőled távol az aktív mozgás. Kedvenc sportodat, a vízipólót te magad is versenyszerűen űzted. Még ma is frissítő kondíciód forrása?

Egyetemi éveim alatt kezdtem el vízilabdáz-

ni, hobby szinten. Kapusként erősítettem a csapatot. Aztán jó néhány év kihagyás és három gerincműtét után, tizenöt éve újra kezdtem, mint az akkor megalakult Debreceni Öreg Harcosok Vízilabda Egyesület alapító tagja. Azóta is rendszeresen járok és nagyon élvezem. Kikapcsol és jó kondíciót ad a munkámhoz. Talán másképp már nem is bírná a gerincem a mindennapi igénybevételt.

A zenével (hegedüléssel, gitározással) mikor kerültél elemi kapcsolatba? Milyen zenei formációban játszottál? Jól tudom: hobbiként még mostanság is zenélsz?

Zeneóvodába jártam, ahol megtanultam szolmizálni, furulyázni, hét éves koromban pedig elkezdtem hegedülni. Elvégeztem az öt évet, az alapfokú képzést. Már a zeneiskolában játszottam az iskola vonózenekarában, amit nagyon szerettem. Közben az általános iskolát is zenetagozaton jártam ki. Középkoromban önszorgalomból megtanultam gitározni, majd később basszusgitározni. Tudásomat a tábortüzek mellett kamatoztattam, majd három barátommal megalakítottuk a Maraca

együttest, akikkel cauntry zenét játszottunk. Később a debreceni Pátria együttes meghatározó tagjai lettünk és elég magas szinten úztuk ugyancsak a cauntryt. Rengeteg helyen felléptünk, a Ki Mit Tud?-on is indultunk. Egyetemi éveim alatt a DOTE-n, a Superseptyl Zenekarban játszottam évfolyamtársakkal. Ekkor a jazz-rock volt a „menő”, és saját számainkat is pengettük. 1987-ben még elindultunk a Ki-Mit-Tud?-on, aztán mindenki elkezdett dolgozni. Később még a régi zenésztársakkal hébe-hóba játszottam, aztán elmaradt a dolog.

Az irodalom, a költészet szele mikor csapta meg fantáziádat? Mikor írtad első zsenéidet? A korai szerelem vagy a vicces, groteszk témák inspiráltak versírásra? Van-e költő példaképed vagy kedvenced? Ki volt a felfedező?

Az abbahagyott zenélés helyett/után jött az írás. Első verseimet az egyetem végén megjelenő évfolyam könyvbe írtam, természetesen humoros, szatirikus írásokról volt szó. Aztán később, ha voltak jó ötleteim, azokat papírra vettem, és a végén összegyűlt egy kötetre való. Hallgatóságom eleinte a családból és a barátok közül került ki. Édesanyám és keresztapám lelkesítettek a legjobban. Végül 1995-ben megjelent az első kötetem, az azóta is jó barátom Újvári Béla segítségével, aki szintén talált bennem fantáziát. Azóta már a hetedik kötet is napvilágot látott, az Ó gondozásában. Példaképeim természetesen vannak. Nagyon szeretem Arany Jánost, József Attilát, Szabó Lőrincet, Kosztolányi Dezsőt, de sorolhatnék még másokat is. Egyik kedvencem természetesen a „rímhányó” Romhányi József.

A Debreceni Egyetem Kenézy Gyula Egyetemi Kórház Traumatológia és Kézsebészeti Osztály részlegvezető főorvosként mikor van időd „költetni”, hiszen gyakran úgy talállak meg telefonon, hogy valamelyik műtősgegd úr veszi fel az „okost”? Talán az is előfordul veled, hogy épp sebvarrás közben kapsz valami verses gondolatot „tűbégyre”? Mikor veted papírra ezeket?

Valahogy az írás mindig utat tör magának. Igaz, ha nagyon „besűrűsödnek” a napok, akkor háttérbe húzódik egy időre, de ilyenkor is írok le gondolatokat, amiket aztán később kidolgozok, formába öntök. Sokszor nem tűr halasztást a dolog, és akár két műtét közt, vagy este, már lefekvés után is le kell írnom azt, ami megfogalmazódik bennem. Annál is inkább, mert reggelre elfelejthetem, és nagy kár lenne érte. Sokszor megyek munkába gyalog, és mindig van nálam papír és ceruza vagy toll. (Közben felkacag.) Ilyenkor azt is gondolhatják, akik csak egy kicsit is ismernek – a doktor úr még itt is receptet firkant.

Az már nyilvánvaló számomra, hogy a gyógyítás a vezérfonalad, hiszen ezt választottad kenyérkereső foglalatosságának. Arra volnék kíváncsi: a költészet mit nyújt számodra? Hogy jobb orvos, kiegyensúlyozottabb, a világ dolgai iránt fogékonyabb ember legyél vagy legyünk általa mi magunk is?

En így működök jól. Nagyon szeretek operálni, gyógyítani, de éppen olyan nagy élmény, ha megfogalmazódik bennem egy gondolat, amit úgy sikerül versbe önteni, ahogy szerettem volna. Mind a kettőre szükségem van ahhoz, hogy kiegyensúlyozott legyek. A harmadik összetevő a nyugodt, harmonikus családi háttér. Ez a hármas együtt erősíti egymást. A gyógyító lélek rezignáltabb, ha versel is. Számomra az is jó érzés, hogy nem a versírásból kell megélnem. Így szabadabbnak érzem magam, ami a költészetet illeti. Nincs semmiféle megfelelési

kényszer, csak a minőség és az igényesség fontos. Remélem, akik elolvassák költeményeimet, legalább egy kicsit elmosolyogják magukat – a mosoly pedig a legjobb gyógyszer mindenre.

Mi az a plusz az életedben, amit a Kertész László Hajdúsági Irodalmi Körben megtaláltál?

Találtam egy olyan közösséget, ahol versszerető, sőt alkotó emberekkel találkoztam. Ez mindig egy sajátos élmény, amiből az ember meríthet. Emellett lehetőséget kaptam a bemutatkozásra, ami természetesen további inspiráló tényező. Beleláltam kicsit az írókörök tevékenységébe, személyesen is megismertem jó néhány kortárs költőt és író. Eközben sokat tanultam.

A feleséged, a gyermekeid és szüleid hogy szemlélilik, s hogy élik meg az orvosi és költői munkásságod? Rájuk mennyi időt marad?

Igyekszem rájuk is elegendő időt fordítani. Ez hol sikerül, hol kevésbé, de összességében nincs rá panasz. Nekem is fontos az otthoni feltöltődés, szeretek szűk családi körben lenni. Szüleim, a feleségem és úgy érzem a lányaim is büszkéek arra, amit elértem, az idestova harminckét éves orvosi és költői pályafutásom alatt.

Az igen szigorú orvosi és az itt felvázolt sokrétű elfoglaltságodon túl van-e lehetőséged arra, hogy barátokkal is találkozzál? Ők zenészek, vízipótlósok, talán orvosok vagy volt gimnáziumi, egyetemi társak?

Mindig is jó társasági ember voltam. Szeretek beszélgetni, szeretem a megfelelő szituációkhoz igazított igényes humort, szójátékokat, és persze lecsapni a feldobott humorlabdákat. Vannak régi gyermekkori barátaim, akikkel mai napig tartom a kapcsolatot és amikor lehetőség van rá találkozunk. Nap, mint nap találkozom vízilabdás társaimmal, manapság ritkábban a régi zenész barátaimmal. Mindig szövének új ismeretségek, barátságok, és ezek meg is maradnak, ha két oldalról nyernek rendszeres megerősítést. Igyekszek tenni ezekért. Az érettségi találkozót évek óta én szervezem, és mindig elmegyek az évfolyam találkozóira is. Valahogy nekem ez természetes.

Balázs J. Endre főorvos, öltő-költő válasza arról győztek meg, hogy nagyon kiegyensúlyozott és boldog ember. Aki a gyógyítás, a sport, a zene, a költészet, a családi és baráti kötelek kellemes összhangjában éli életét. Akinek sebészeti műtétek között (közben?) is adódik pillanata, hogy beengedje lelkébe a költészet műzsáját. Azt kívánhatjuk neki, hogy maradjon is így még nagyon sokáig. Bizonyára Olvasóink nevében is mondhatom: kíváncsian várjuk, hogy mikor lep meg bennünket minél előbb, egy újabb kötetnyi vicces, humoros verscsomaggal.

*A költő öltőjét
A szerző fotója*

Varga Gyula

„Szív és lélek gazdagítja”

Prém Vanda 1981-ben született Hajdúböszörményben. A debreceni Medgyessy Ferenc Szakközépiskola és Gimnázium után, 2006-ban elvégezte a Nyíregyházi Főiskola Rajz-vizuális kommunikáció szakát, majd 2010-ben a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Vizuális és Környezetkultúra szakán, Textil szakirányon diplomázott. Mindemellett tanulmányokat folytatott a nemezművészet és a bőrművészet területén. 2006 és 2016 között Budapesten és Békéscsabán művészeti iskolákban tanított. 2016 óta a Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Karán tanít vizuális nevelést, módszertant és

bábkészítést. Korábban a Monoki Művésztelep meghívásainak tett eleget, az utóbbi években a Szatmári Művésztelep alkotómunkájában vett részt. A nemezeléssel először 2000-ben, egy nyári kézműves táborban találkozott, majd később Nádudvaron sajátította el a készítés technikai fortélyait. Azóta folyamatosan keresi, kutatja a nemez új és új megfogalmazási módjait síkban, térben, színben és formában. Rendszeresen részt vesz csoportos kiállításokon. Egyéni tárlata volt 2017-ben a Debreceni Egyetem - GYFK Parafa Galériában (Hajdúböszörmény) és a Nagyvárad Egyetemen.

Kovács Zoltán fotói

